

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2022

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2022

Sisällys

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2022	1
1 YLEISTÄ	3
2 SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA	4
2.1 Telepakkokeinot	4
2.1.1 Yleistä	4
2.1.2 Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot	4
2.1.3 Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot.....	14
2.2 Tiedon tallennusvelvollisuus	20
2.2.1 Yleistä	20
2.2.2 Takautuvat telepakkokeinot.....	20
2.2.3 Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt (toteutettu televalvontarikoksen tutkimiseksi)	21
2.3 Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot	22
2.3.1 Yleistä	22
2.3.2 Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu.....	22
2.3.3 Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu	27
2.3.4 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot	29
2.3.5 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen	31
2.3.6 Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä	32
3 POLIISI- JA PAKKKEINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKKEINOT	32
3.1 Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö	32
3.2 Peitetoiminta ja tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta.....	33
3.3 Valeosto ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävä valeosto.....	33
3.4 Valvottu läpilasku	33
3.5 Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen	33
4 SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT	34
4.1 Yleistä.....	34
4.2 Poliisihallituksen tarkastushavainnot.....	35
4.2.1 Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta	35
4.2.2 Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot.....	35
4.3 Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot.....	37
4.4 Muut laillisuusvalvonnalliset asiat	39

4.4.1 Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa)	39
4.4.2 Poliisihallituksen Salpa-määräys	39
4.4.3 Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä	39
4.4.4 Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö	40
4.5 Koulutustoiminta ja kehittämistarpeet.....	40
4.5.1 Koulutus	40
4.5.2 Kehittämistarpeet.....	41
5 LOPUKSI.....	41

1 YLEISTÄ

Poliisin hallinnosta annetun lain 1 §:n (26.6.2009/497) mukaisesti sisäministeriö on vastannut vuoden 2010 alusta lukien poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialaan kuuluvista tehtävistä.

Poliisihallitus toimii poliisin ylläpitäjänä. Poliisihallituksen tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti (poliisin hallintolaki 4 §) muun muassa suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja.

Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksiköitä vuonna 2022 olivat Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisihallituksen alainen paikallishallintoviranomainen (yksikkö) on poliisilaitos, joita on yksitoista.

Sisäministeriö antaa poliisin salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuosittain kertomuksen, joka toimitetaan eduskunnan oikeusasiamiehelle. Vuosikertomus sisältää muun muassa tilastotietoja tarkasteluvuonna käytetyistä tiedonhankintamenetelmistä. Vuosikertomuksen ja sen sisältämien tilastojen luontiperusteena ovat vuoden 2021 osalta olleet poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 § 2 momentti, pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 § 2 momentti, valtioneuvoston asetus "esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta" (122/2014) 22 § ja Poliisihallituksen antama määräys "Poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta" (POL-2018-11889).

Poliisihallituksen kertomus tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuodelta 2022 pitää sisällään pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun salaiset pakkokeinot sekä niiden käytön suojaamiset sekä poliisilain (872/2011) 5 luvun salaiset tiedonhankintakeinot sekä niiden käytön suojaamiset. Kertomuksessa salaisella tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiedonhankintaa kohteen tietämättä em. poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia valtuuksia käyttäen.

Poliisihallituksen kertomus sisältää sekä julkisen että salassa pidettävän (LIITE 1) osion. Tietoja selvityksen julkiseen osioon on sisällytetty siinä määrin kuin julkisuuslain säädöksen perusteella on mahdollista.

Valeoston, peitetoiminnan, peitetyn tiedonhankinnan, valvotun läpilaskun, (ohjatun) tietolähdetoiminnan ja harhauttavien tai peitetyjen rekisterimerkintöjen ja väärin asiakirjojen käyttämisen ja tarkkojen lukumäärätietojen esiin tuomista julkisessa osiossa rajaavat osaltaan kyseisten keinojen vähäinen määrä, törkeiden rikosten paljastamisen ja selvittämisen keskeneräisyys, taktisten ja teknisten tutkintamenetelmien paljastamisen estäminen sekä toimintaan osallistuneiden turvallisuuden takaaminen. Näistä syistä johtuen em. menetelmien tiedot eivät selvityksen julkisessa osiossa ole yksilöiviä.

Suojelupoliisin toimialueensa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä, eikä myöskään sen käyttämien toimenpiteiden lukumäärätietoja, ole sisällytetty tähän kertomukseen eikä sen salassa pidettävään liitteeseen.

Salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittely keskitettiin pääosin 1.11.2004 alkaen keskusrikospoliisin ylläpitämän salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittelyjärjestelmän (jäljessä Salpa-järjestelmä) kautta tapahtuvaksi. Tämän kertomuksen määrälliset tiedot perustuvat pääosin tästä järjestelmästä keskusrikospoliisilta saatuihin tietoihin.

Poliisiyksiköt ovat raportoineet Poliisihallitukselle vuoden 2023 alussa salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja siihen kohdistuvasta valvonnasta vuoden 2022 osalta.

2 SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA

2.1 Telepakkokeinot

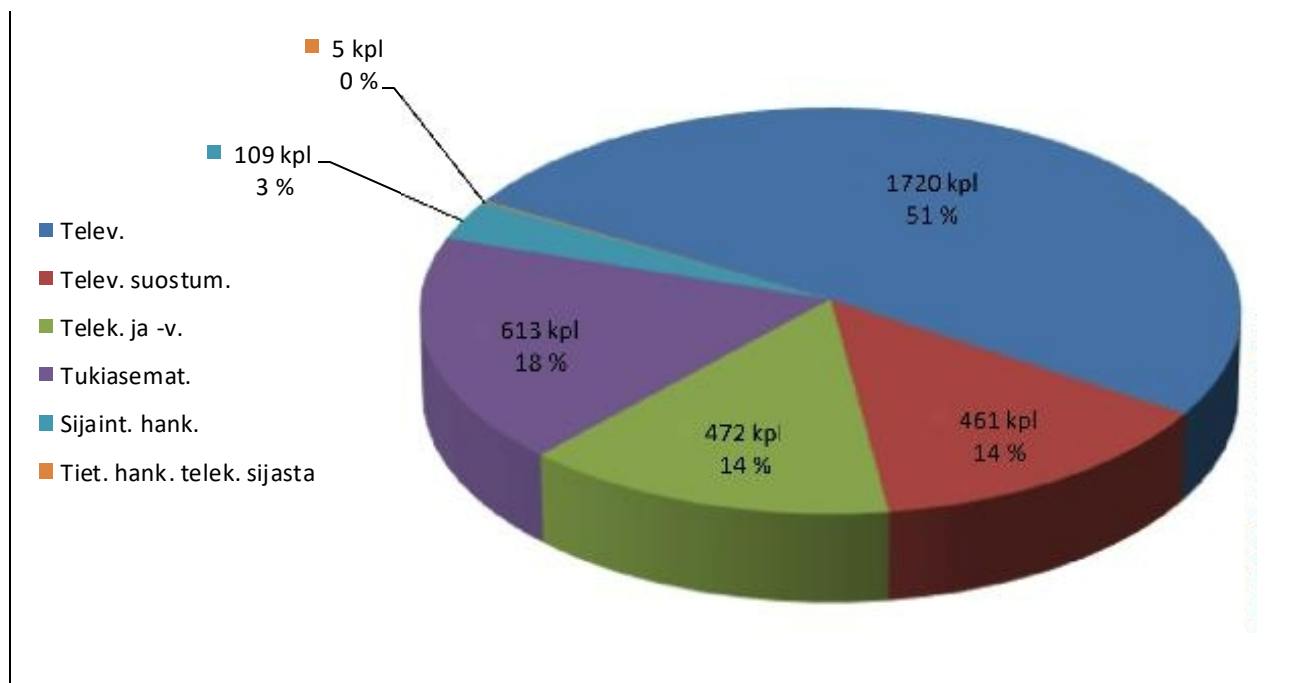
2.1.1 Yleistä

Telepakkokeinoista saadut tiedot on toimitettu keskusrikospoliisin tiedusteluosaston erityisoperaatiot -linjan televiestintäyksiköltä ja sisältää vuoden 2022 tilastot poliisin telepakkokeinoista ja tiedon tallennusvelvollisuudesta. Tilastot on luotu salaisten pakkokeinojen Salpa-asianhallintajärjestelmästä. Osassa tilastoja on vertailulukuina aiempien vuosien tilastotietoja.

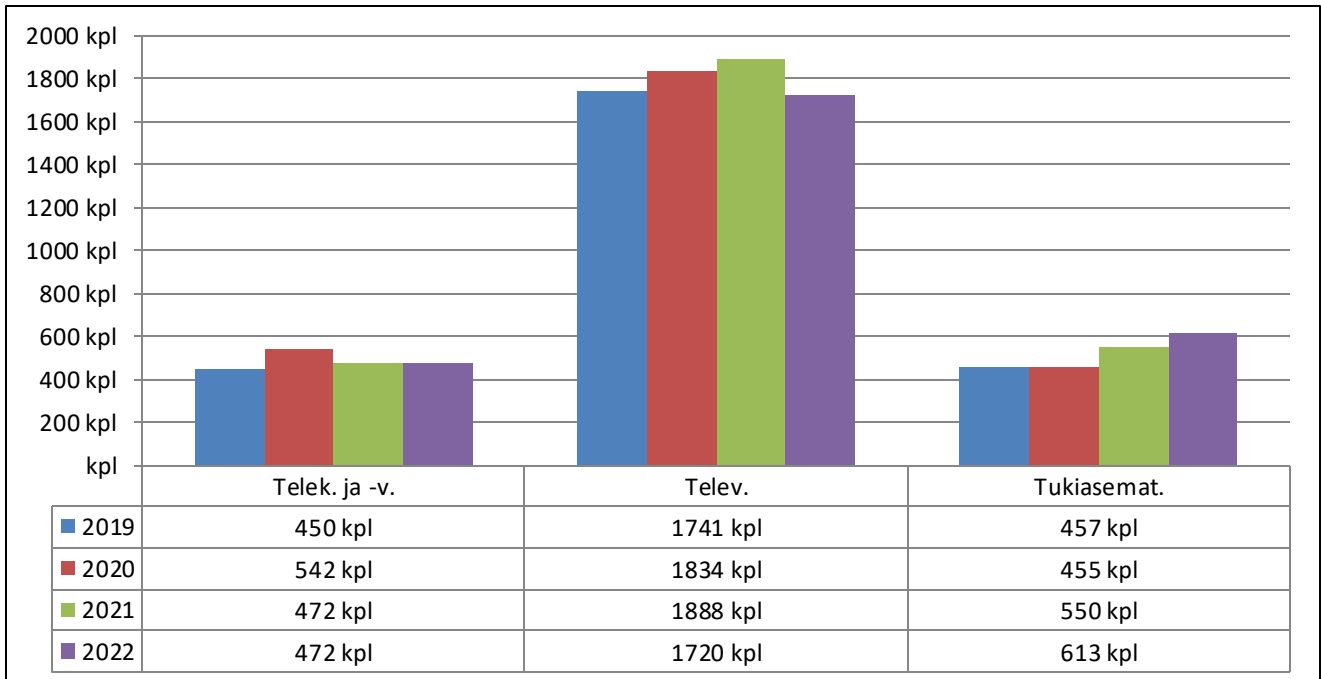
2.1.2 Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot

2.1.2.1 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Televalvonnan, toteutuneiden diaarien lukumäärä laski edellisestä vuodesta, vastaavasti tukiasematietojen hankkimista koskevien vaatimusten määrässä oli kasvua toisena peräkkäisenä vuonna. Muutoksilla ei ollut suurta vaikutusta eri telepakkokeinojen suhteellisiin osuuksiin. Televalvonta on käytetyin telepakkokeino. Yhtenä syynä tähän voi pitää sen käyttökelpoisuutta tutkittavasta rikoslajista riippumatta (kaavio 7.) Televalvonnan suurta määrää selittää myös se, että sen käyttöedellytykset ovat lievemmat kuin telekuuntelussa. Toteutunut diaari tarkoittaa, että vaatimuksessa mainittua pakkokeinoa on käytetty.

Kaavio 1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

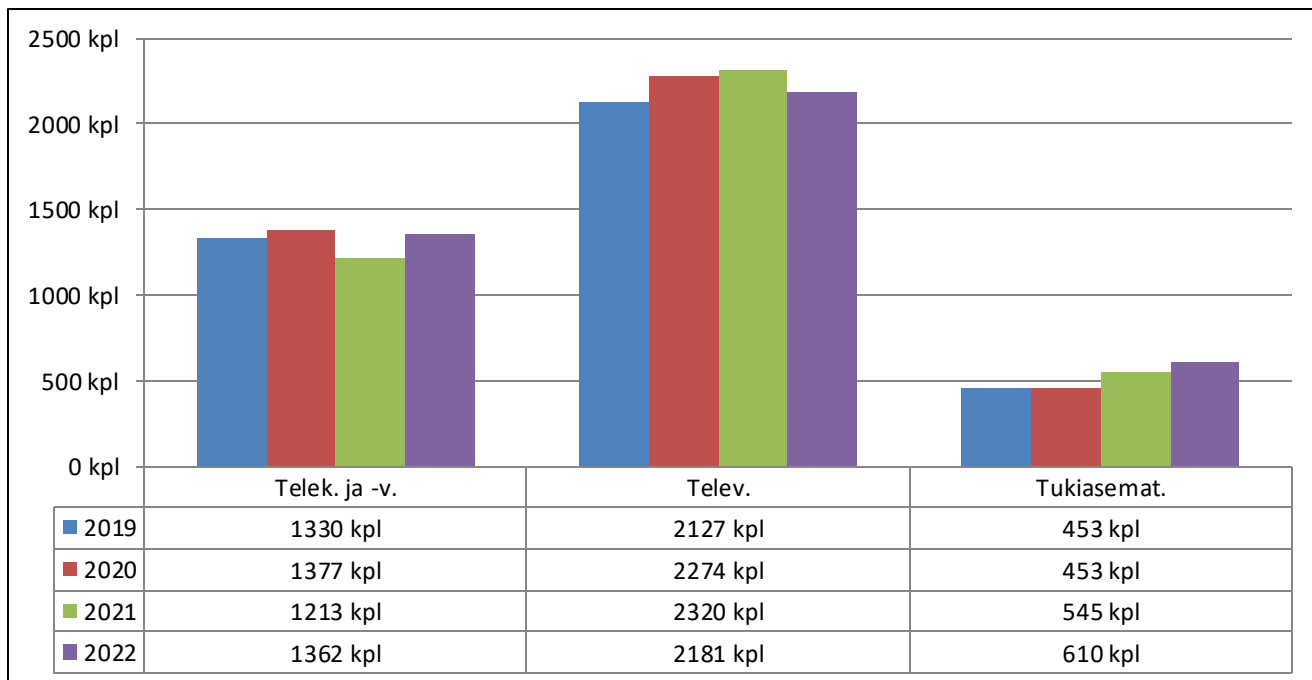

Kaavio 2: Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät vuosittain

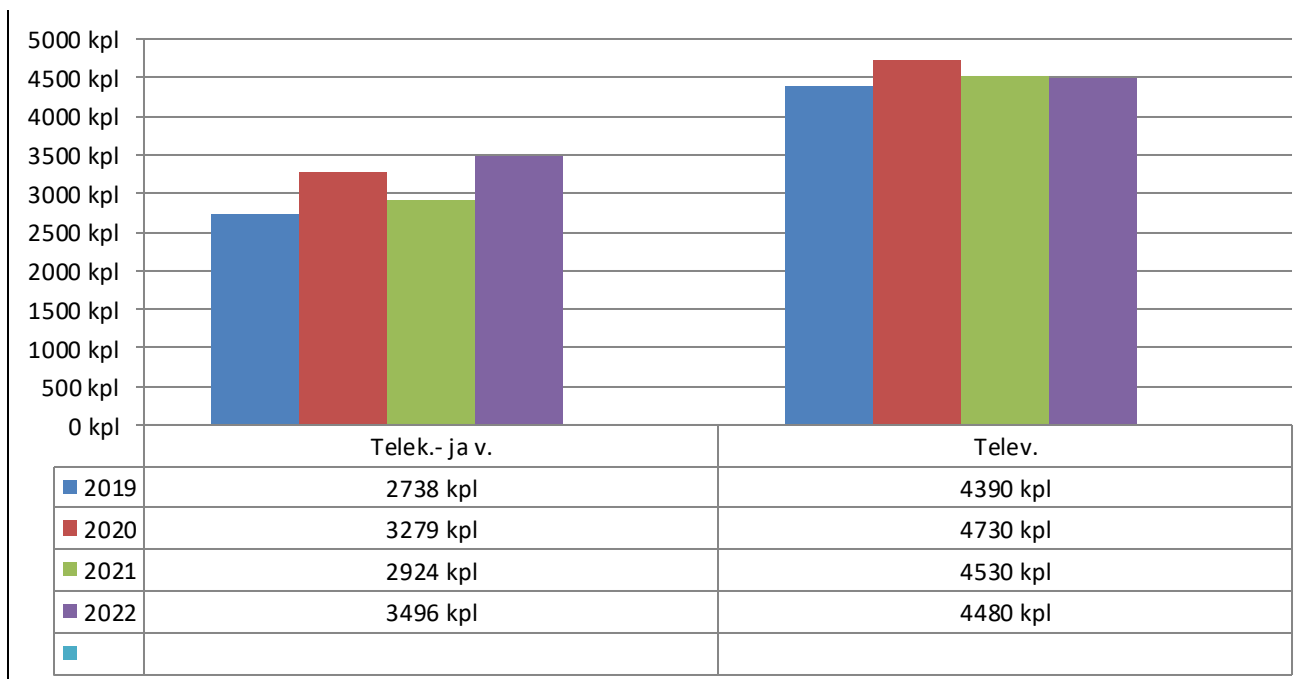
2.1.2.2 Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät

Myönnettyjen pakkokeinovaatimusten ja myönnettyjen pakkokeinolupien suuri lukumääräinen ero johtuu puhtaasti tilastointitavasta. Viittaus lupiin tarkoittaa kohdekohtaista tietoa siitä myönnettiinkö tuomioistuimessa tätä liittymää koskeva lupa, joka ei riipu siitä montako lupaa tuomioistuin on päätöksellään myöntänyt. Myönnettyissä vaatimuksissa keskitytään nimenomaan yksittäisiin vaatimuksiin ja yksittäinen vaatimus voi pitää sisällään vaihtelevan määrän liittymiä, kun taas myönnettyt pakkokeinoluvat lähestyvät samaa asiaa Salpan yksittäisten liittymien kannalta. Esimerkkinä voidaan ottaa vaatimus, jossa on 3 telepäätelaitetta ja 7 liittymää. Tästä tilastoon tulee yksi pakkokeinovaatimus ja 10 pakkokeinolupaa. Tästä voidaan myös laskea, että yhdessä myönnettyssä telekuunteluvaatimuksessa oli keskimäärin 2.57(2.41/2021) liittymää ja televalvontavaatimuksissa oli keskimäärin 2.05(1.95/2021) liittymää.

Tarkastelujaksolla pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ns. kiirepäätöksiä oli tehty yhteensä 67 kertaa, joista 46 päätöstä oli tehty televalvonnan osalta. Näistä 33 päätöstä oli tehty rikoslain 21 luvun mukaisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tutkimiseksi, 7 oli tehty ryöstörikosten tutkimiseksi loppujen ollessa valtaosin muiden rikosten törkeitä tekemuotoja. Yhdessä tapauksessa tutkinnanjohtaja oli jättänyt luvan käyttämättä. Kaikki edellä mainitut osoittavat sen, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kiirepäätökset ovat hyvin harkittuja ja perusteltuja myös asiaan kantaa ottaneiden käräjäoikeuksien mielestä. Muut kiirepäätökset oli tehty sijaintitietojen hankkimisesta tuomitun tai epäillyn tavoittamiseksi (14 kpl), televalvonnasta haltijan suostumuksella (4 kpl) ja tukiasematietojen hankkimiseksi (2 kpl).

Kaavio 3. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

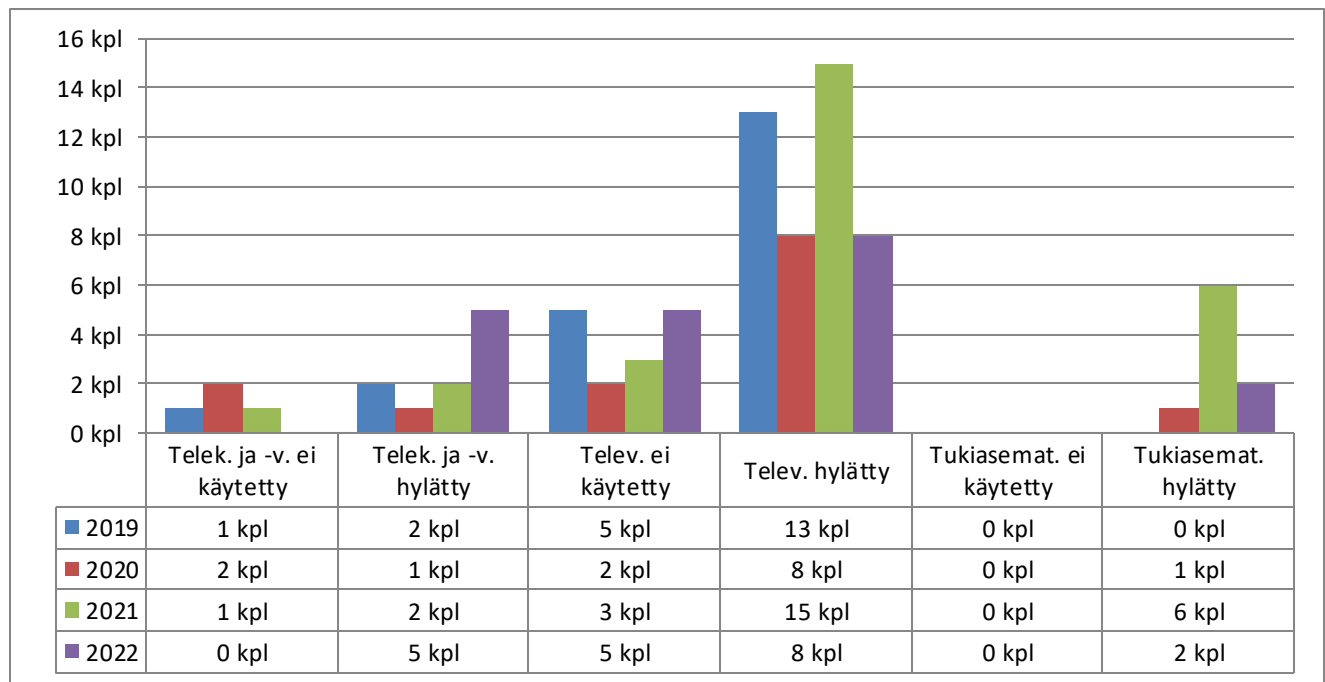

Kaavio 4. Myönnettyjen telepakkokeinolupien lukumäärät

2.1.2.3 Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia ja kaikkien osalta hylkäysprosentit jäivät alle 0.4%. Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrä verrattuna telepakkokeinoista teh-

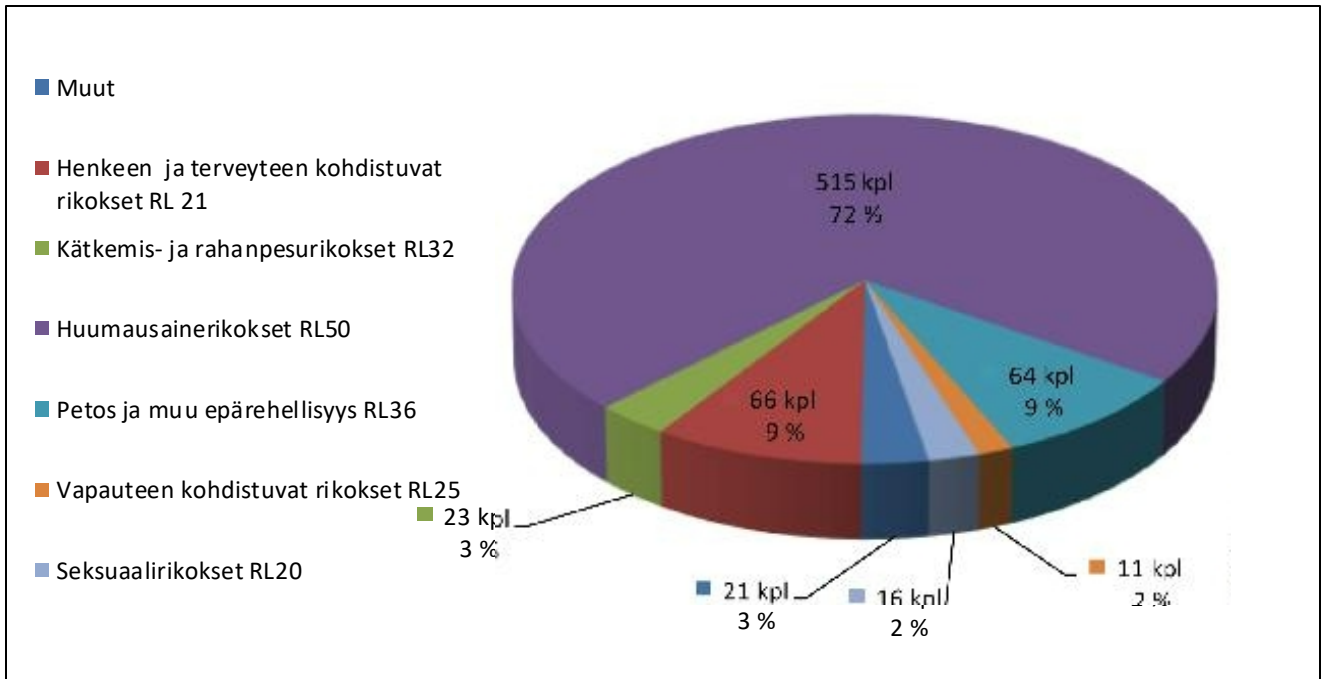
tävien vaatimusten vuosittaiseen kokonaismäärään ei osoita kriittisiä puutteita oikeudessa esitettyjen pakkokeinovaatimusten laadussa. Omalla harkinnalla luvan myöntämisen jälkeen jätetään joitain myönnettyjä pakkokeinoja toteuttamatta, vaikka niihin olisi ollut lupakin. Tämä kuvastaa sitä, että sisäinen tarveharkinta toimii ja myönnettyäkään lupaa ei toteuteta, jos sille ei ole enää tarvetta.

Kaavio 5. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

2.1.2.4 Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

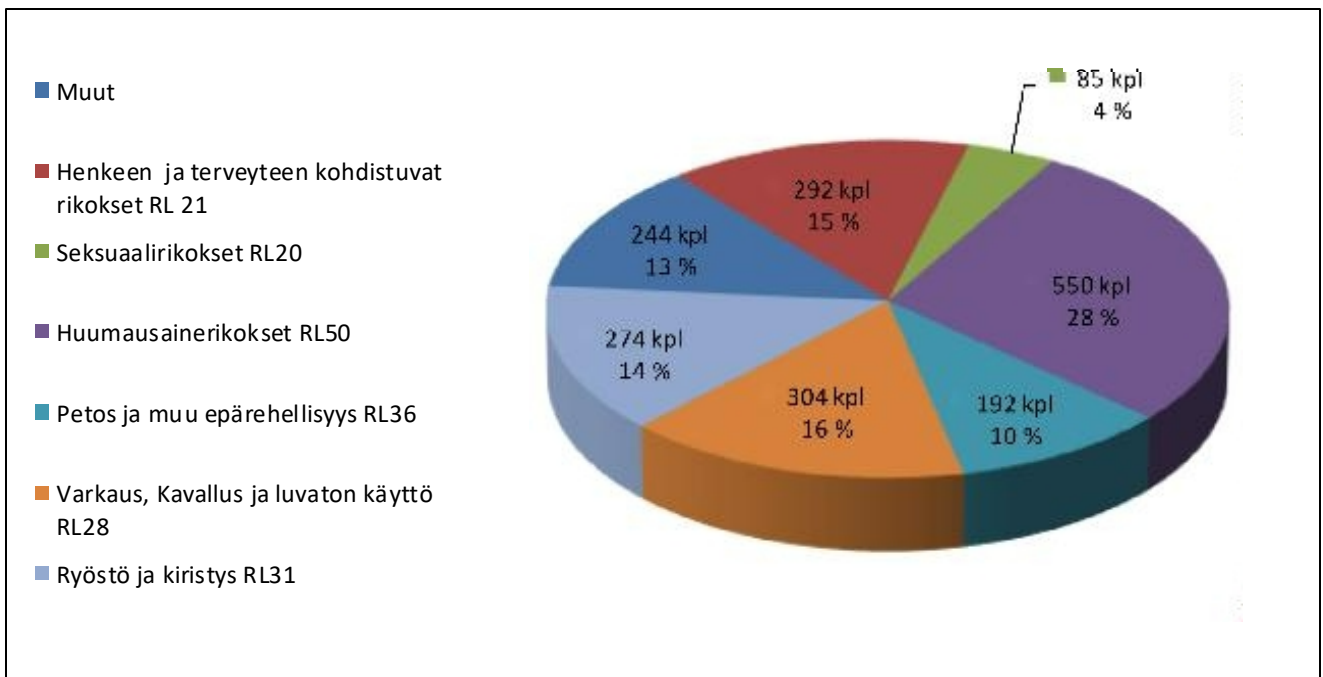
Telekuuntelussa ja televalvonnassa on nähtävissä aiempien vuosien tapaan huumausainerikollisuudesta kirjattujen rikosilmoitusten lukumäärän vaikutus telekuuntelun- ja valvonnan määrään. Huumausainerikollisuuden suhteellinen osuus nousi 12:lla prosenttiyksiköllä viime vuodesta kokonaislukumäärän samalla pienentyessä yli kahdella sadalla. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten suhteellinen osuus putosi kaksi prosenttiyksikköä kokonaismäärän puolittuessa. Rikoslajien pohjana on samaan rikoslain lukuun kuuluvat rikokset.

Kaavio 6. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

2.1.2.5 Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

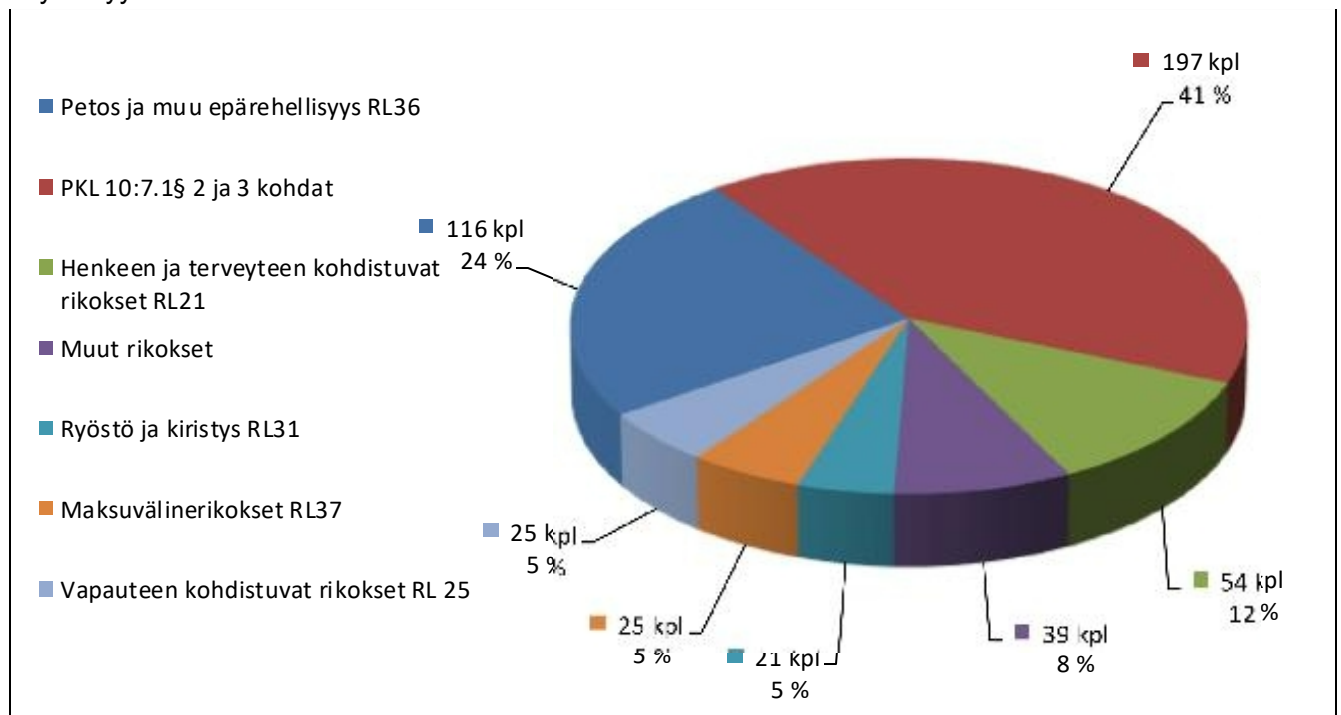
Huumausainerikokset ovat suurin perusterikosryhmä televalvonnassa suhteellisen osuuden laskiessa kahdella prosenttiyksiköllä viimevuodesta - määrällisesti laskua oli 160 kappaletta. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osuus laski neljän prosenttiyksikön verran, ja kokonaislukumäärän laskiessa yli 140 kappaleella.

Kaavio 7. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.1.2.6 Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

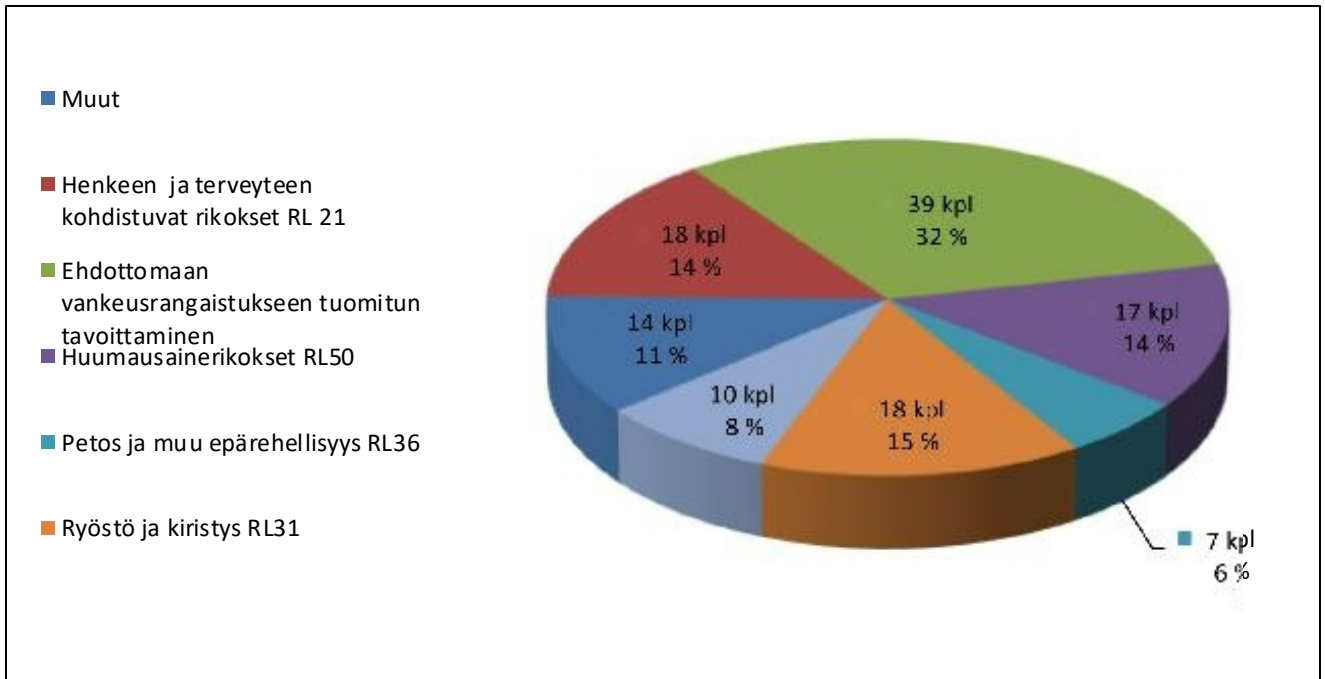
Suostumusperusteisessa televalvonnassa suurimpana yksittäisenä ryhmänä ovat ExSVTsL (PKL 10:7.1§ 2 ja 3 kohdat), jossa suhteellinen osuus nousi kuusi prosenttiyksikköä. Rikostyyppit suostumusperusteisessa televalvonnassa ovat kenties tavallisen kansalaisen kannalta moninaisimmat, joka korostaa keinon monikäyttöisyyttä.

Kaavio 8. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

2.1.2.7 Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

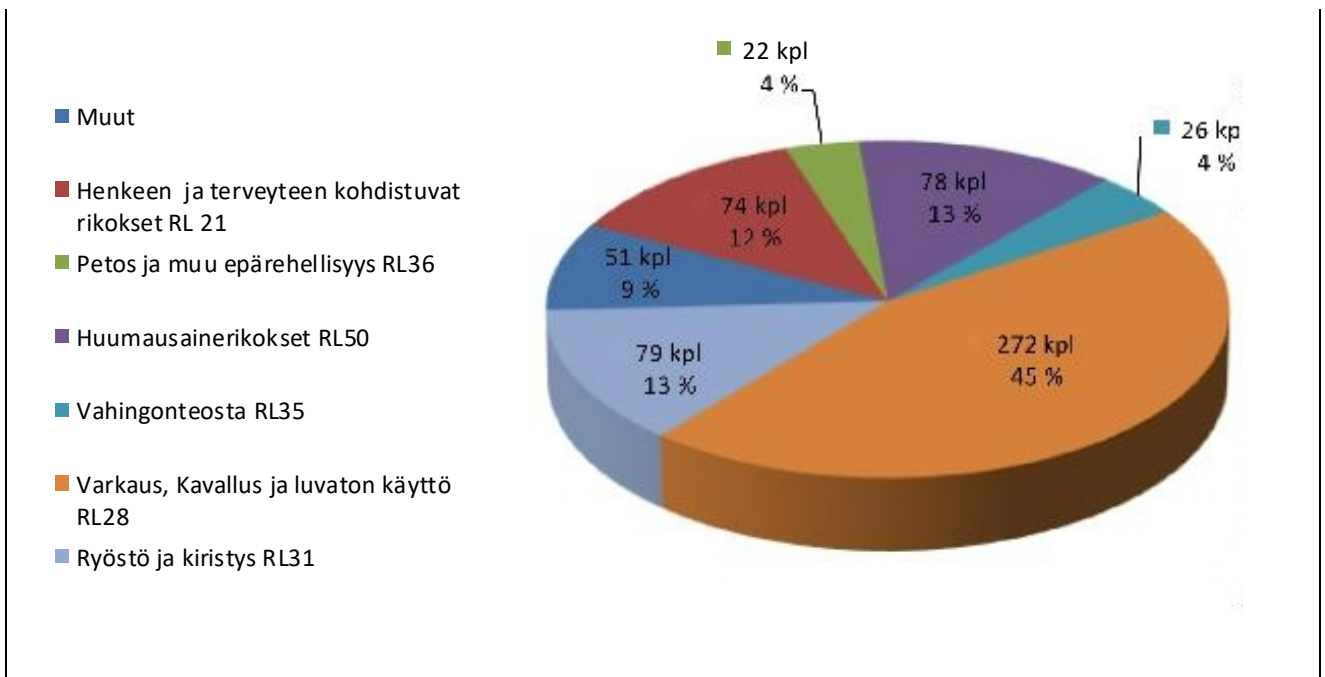
Sijaintitiedon hankkimisessa rikoksesta epäillyn tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun tavoittamiseksi on ollut toimivaltuutena käytössä vuodesta 2014 lähtien. Toimivaltuuden lainsäädännöllisenä perusteena on ollut rikosprosessin tehostaminen tavoittamalla prosessia karttelevia henkilöitä. Pakkokeinon käyttö oli lukumääräisesti lähellä edellisen vuoden tasoa. Nousua oli jonkin verran keinon käytössä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen tavoittamisessa.

Kaavio 9: Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

2.1.2.8 Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

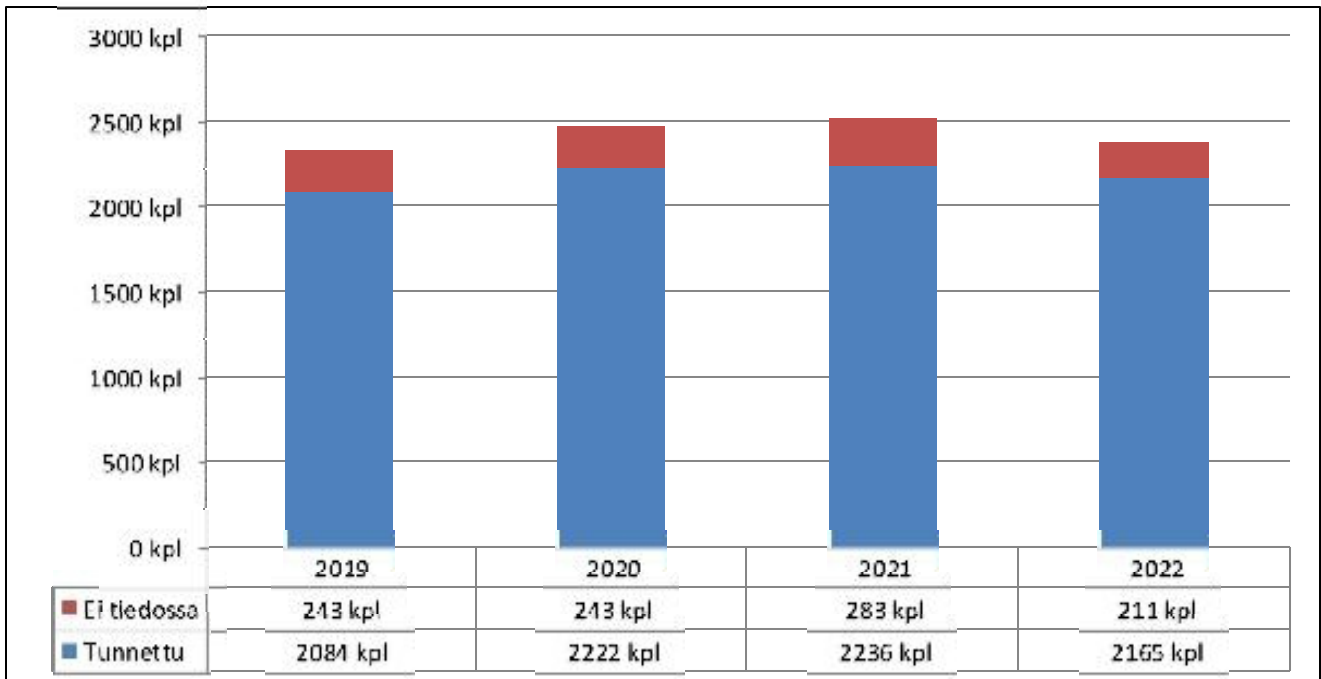
Merkittävin osa tukiasematietojen hankkimisesta on kohdistunut edelleen omaisuusrikollisuuteen, jonka suhteellinen osuus nousi yhdellä prosentilla viimevuodesta. Tiettyjen omaisuusrikosten kohdalla rikossarjojen määrä vaikuttaa huomattavasti tukiasematietojen hankkimisen käytön tarpeeseen, ja tämä näkyy pakkokeinon käytön lukumäärissä melko suurinakin muutoksina.

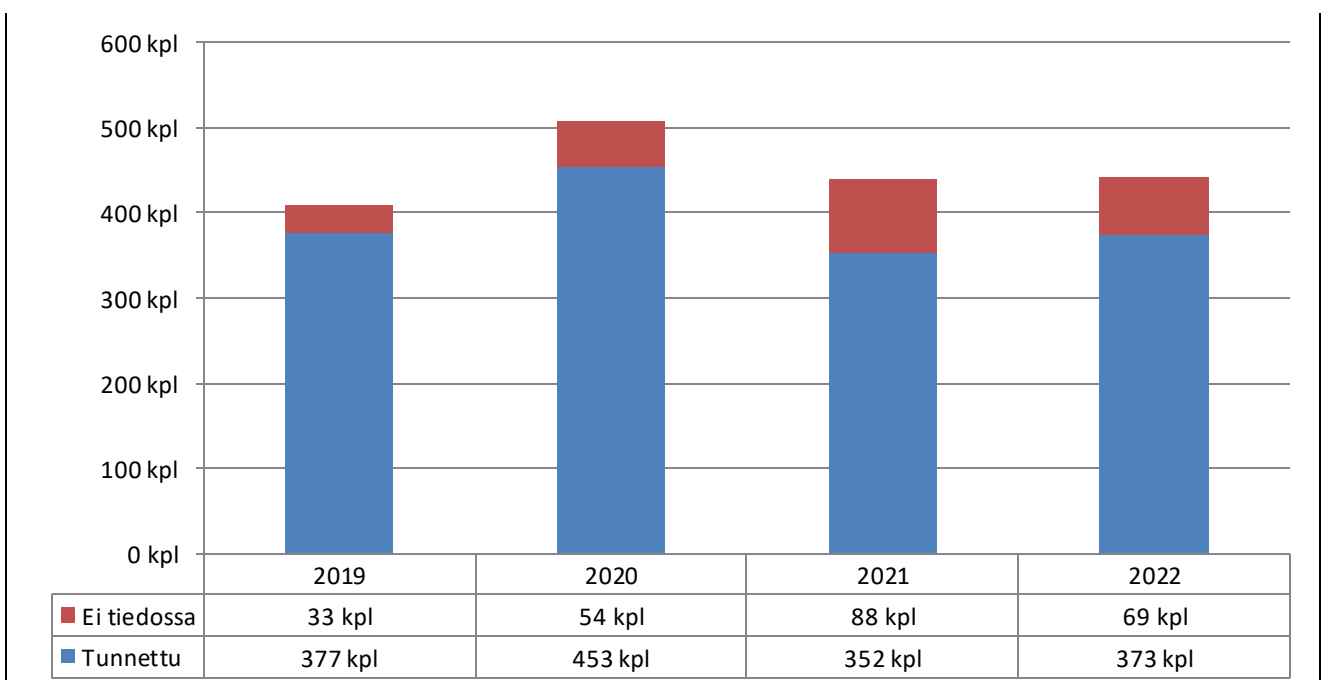
Kaavio 10: Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

2.1.2.9 Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

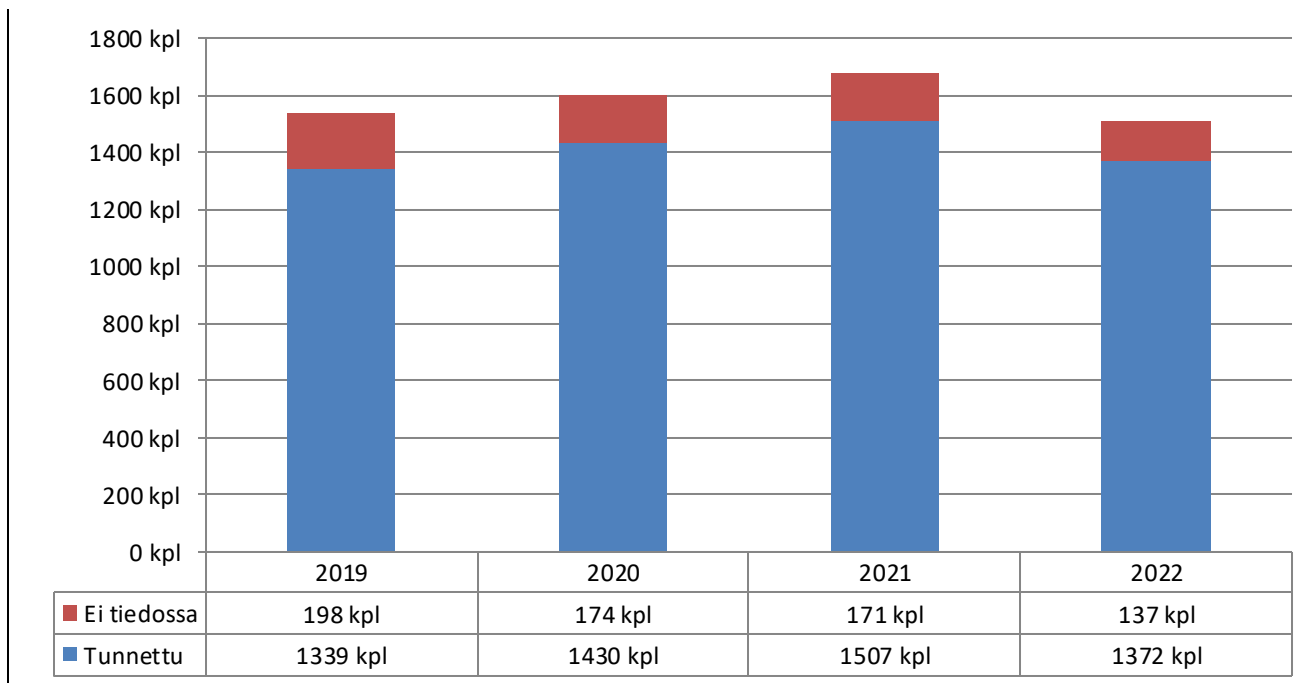
Tilasto sisältää sekä tunnetut että tuntemattomat pakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden määrät ja kaikki telepakkokeinot. Vuonna 2022 yhteensä 2376 henkilöä on ollut pakkokeinon kohteena. Tuntemattomia kohdehenkilöitä oli 211, ja heidän suhteellinen osuus hieman laski edellisestä vuodesta.

Kaavio 11. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

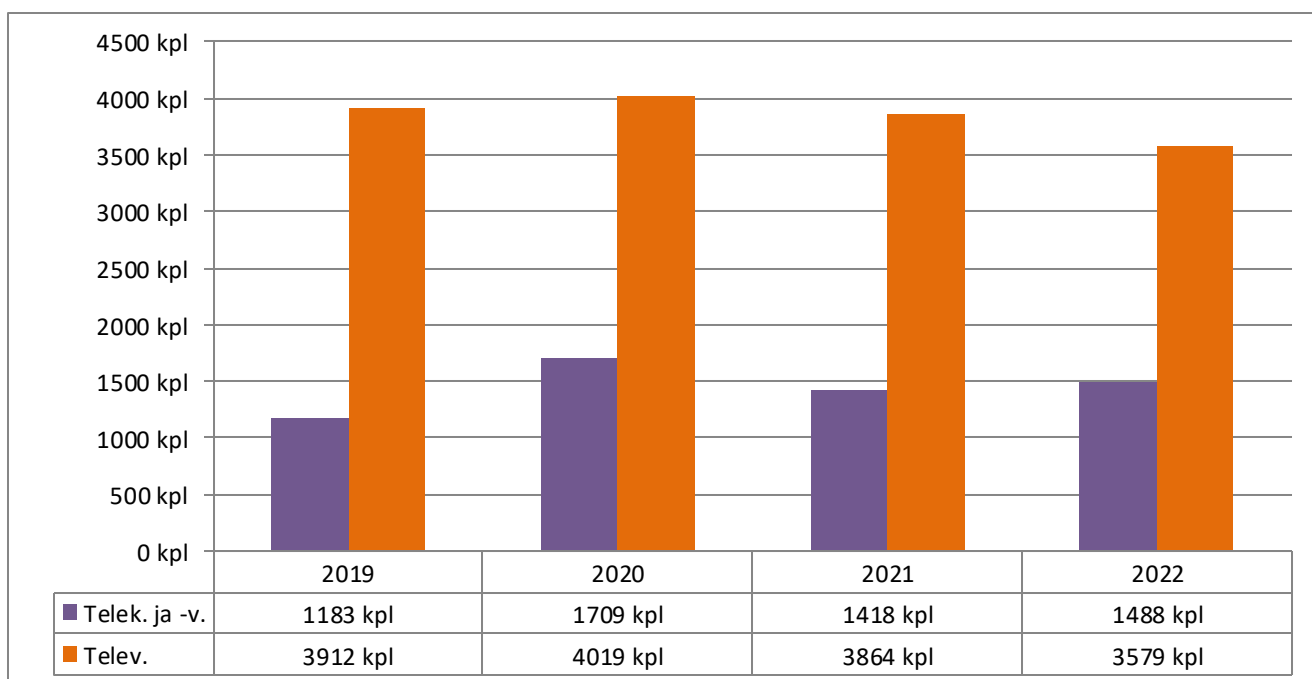
Kaavio 12. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Kaavio 13. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.2.10 Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleosoitteiden lukumäärät

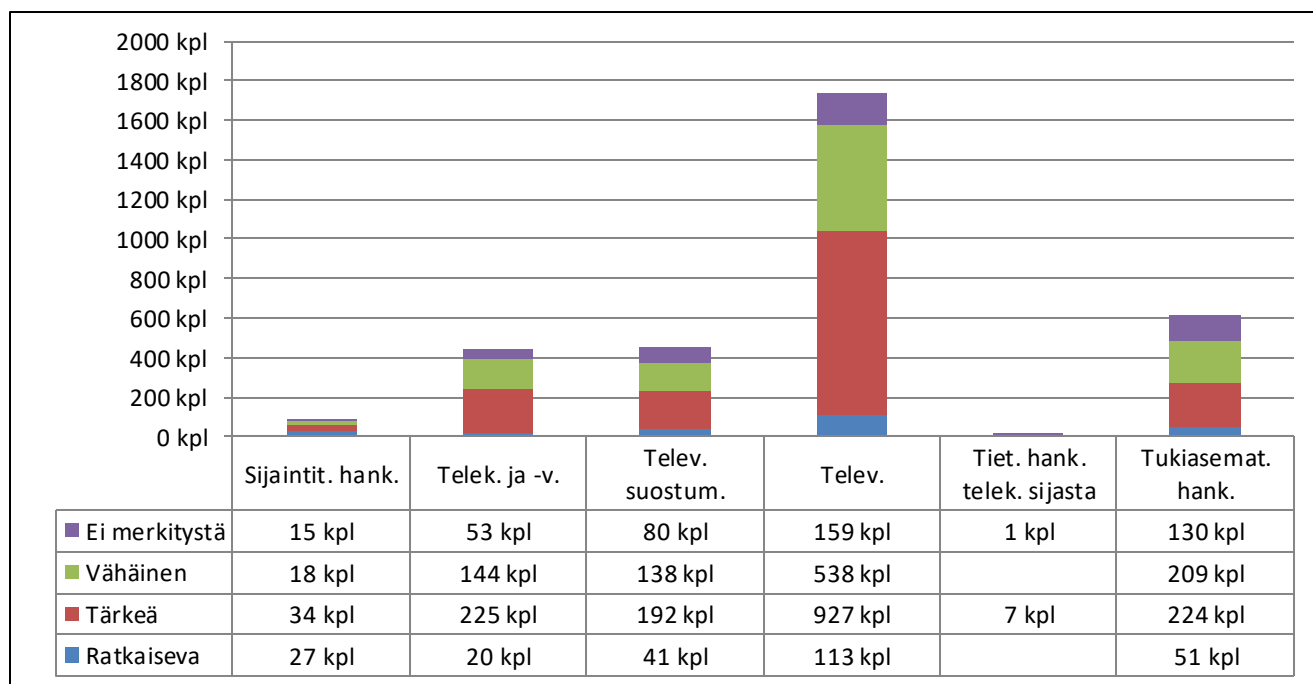
Televalvonnassa olleiden liittymien määrä laski lähes kolmella sadalla edellisestä vuodesta. Telekuuntelussa olleiden liittymien määrässä oli pientä nousua.

Kaavio 14. Telepakkokeinon kohteina olleiden liittymien lukumäärät

2.1.2.11 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio on koostettu Salpa-järjestelmässä olevista allekirjoitetuista pöytäkirjoista. Tutkinnanjohtajien antamien merkityksellisyysarvioiden suhteelliset osuudet ovat muuttuneet melko vähän edelliseen vuoteen verrattuna. Valtaosassa tapauksista käytetyllä telepakkokeinolla on arvioitu olleen jonkin asteista merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Kaavio 15: Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

2.1.2.12 Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Oikeusturvakysymykset ovat salaisen tiedonhankinnan luonteesta johtuen korostetun tärkeitä. Tiedonhankinta kohdistetaan kohdehenkilöön hänen tietämättään, jolloin asianosaisen merkittävä oikeusturvan taon, että hän tiedonhankinnan päätyttyä saa säädösten edellyttämällä tavalla tiedon siitä, että on ollut salaisen pakkokeinon tai -tiedonhankinnan kohteena.

Yleisenä huomiona kaavion 16 tulkinnessa on syytä huomata pakkokeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 1 momentin mukaisesti. Salpa järjestelmän ilmoitusvelvollisuuden ajan laskennan on katsottu alkavan siitä, kun kussakin diaa rissa viimeisen liittymän viimeisen luvan voimassaolo on loppunut, jolloin ilmoitusvelvollisuus aika alkaa kaikkien diaarissa olevien liittymien osalta yhtä aikaa. Televalvonnan osalta ilmoitus on myöhässä 36 tapauksessa ja telekuuntelun osalta 10 tapauksessa. Myöhästymiseen voi vaikuttaa yksinkertaisesti se, että henkilöä ei ole tavoitettu.

Pakkokeino	Luku- määrä yh- teensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käy- tetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoitta- matta jättä- minen myönnetty
Telek.-jav.	402	401					1 kpl
Telev.	1702 kpl	1695 kpl		3 kpl	1 kpl	2 kpl	1 kpl
Tiet. hank. telek. sijasta	6 kpl	6 kpl					
Sijaintit. hank.	81 kpl	81 kpl					

Kaavio 16. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.2.13 Kuuntelukiellot

Telekuuntelussa ja -valvonnassa kuuntelukieltoja on ollut 44 pöytäkirjassa. Kuuntelukieltojen lukumäärä on haettu 258 pöytäkirjasta.

2.1.2.14 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

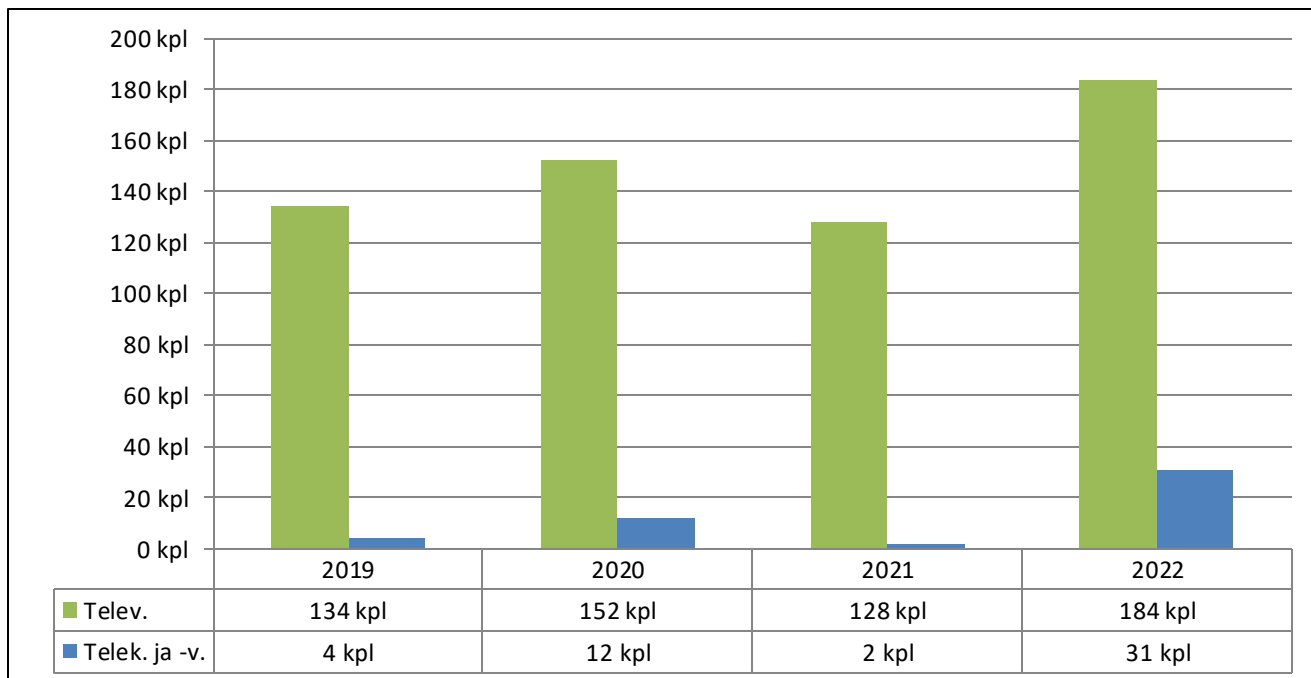
Telekuuntelussa ja -valvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty 4 pöytäkirjaan. Televalvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty 7 televalvontapöytäkirjaan. Ylimääräisen tiedon lukumäärä on haettu 2318 pöytäkirjasta.

Tällä hetkellä Salpa-järjestelmän pöytäkirjassa oleva merkintä ylimääräisestä tiedosta on yksi tietue riippumatta siitä sisältääkö kyseinen tietue ylimääräisen tiedon luovutusta yhden telekuuntelutallenteen tai tuhansien televalvontatapahtumien verran.

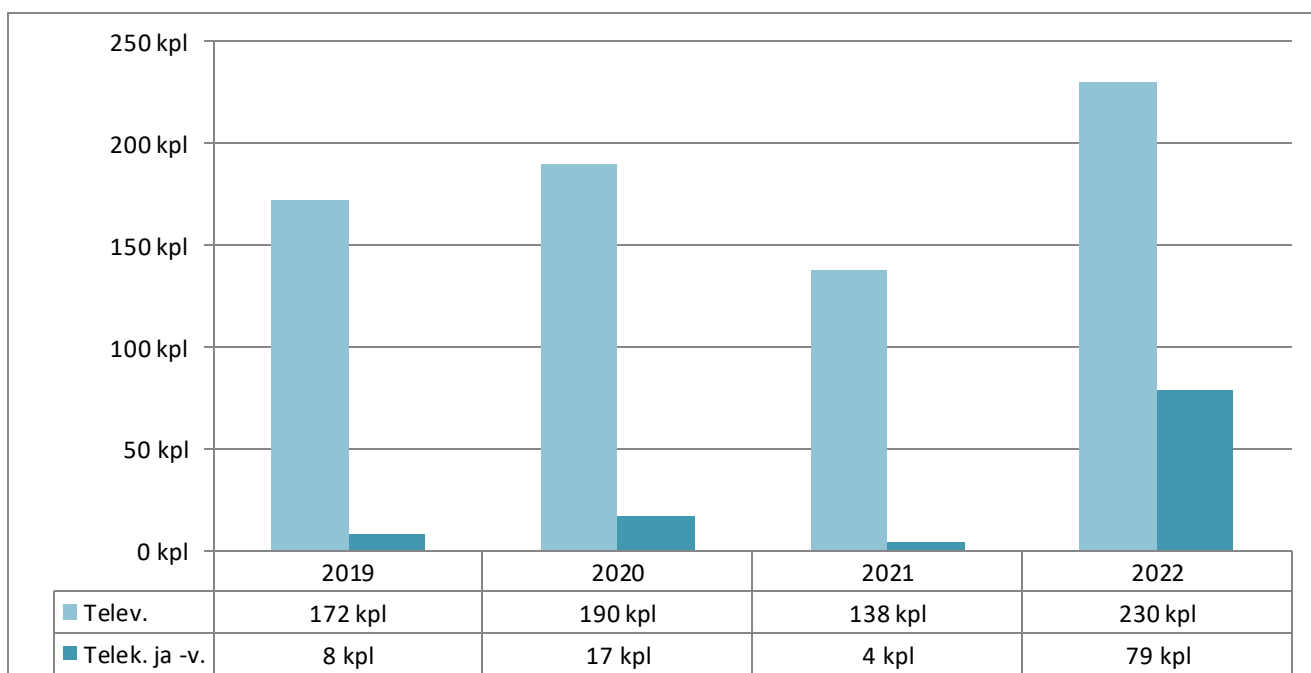
2.1.3 Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot

2.1.3.1 Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät ja myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

Poliisilakiperusteisten telepakkokeinojen käyttö on edelleen pakkokeinolain mukaisiin vastaaviin keinoihin verrattuna vähäistä, mutta niiden käytössä tapahtui vuonna 2022 selkeää nousua.

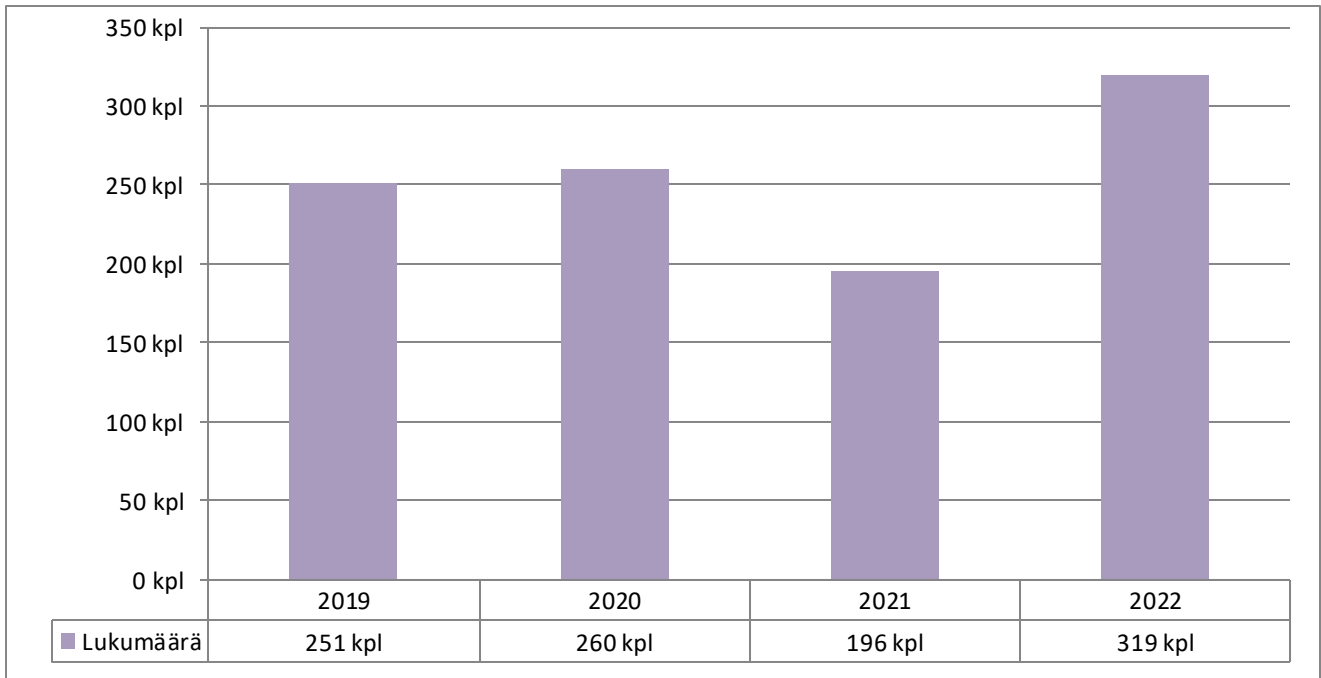
Kaavio 17. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Kaavio 18. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

2.1.3.2 Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

Myönnettyjen lupien määrää tarkasteltaessa on syytä huomata, että yhdellä vaatimuksella voi olla useita liittymiä. Oikeuden myöntäessä luvan tiedonhankintakeinon käyttöön syntyy tilastoon yksi myönnetty vaatimus ja liittymä tai päätelaitekohtaisesti niin monta myönnettyä lupaa, kuin liittymiä vaatimuksella oli. Keskimäärin vaatimuksella on vuonna 2022 ollut 1.39 (1,42/2021) liittymää.

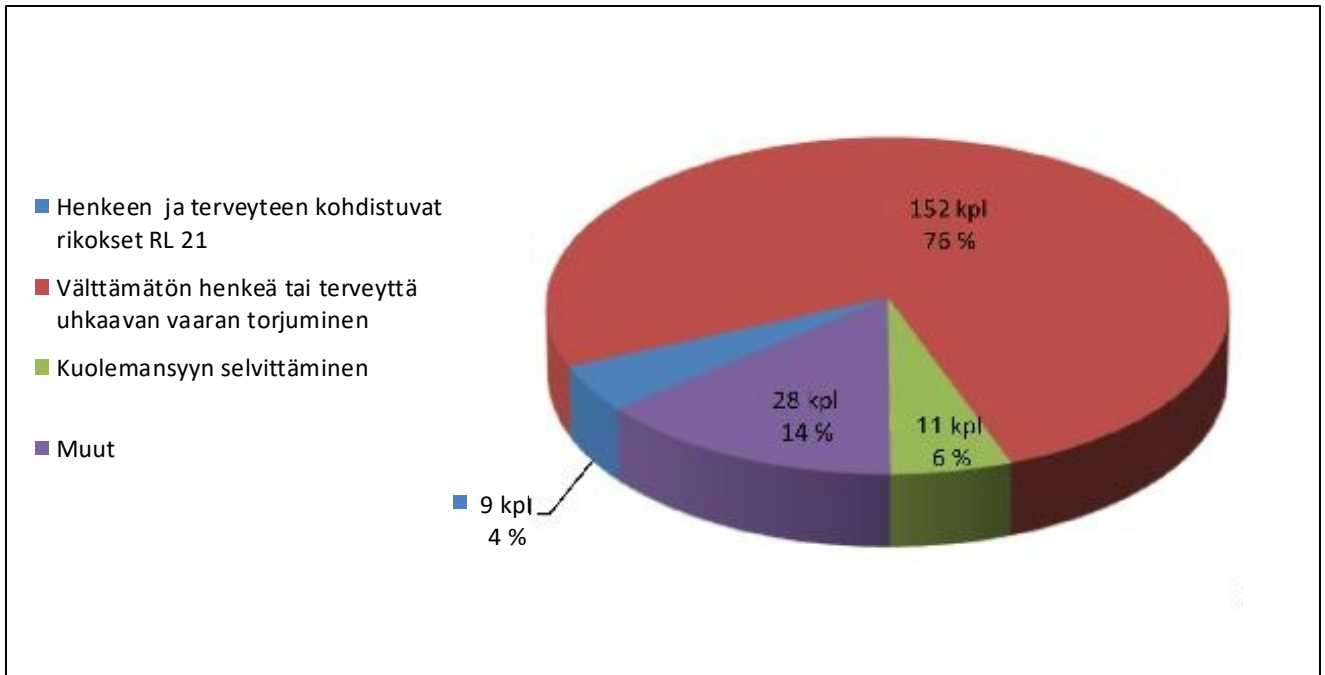
Kaavio 19. Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

2.1.3.3 Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

Poliisilakiperusteisten telekuuntelua ja -valvontaa koskevien pakkokeinojen vähäisen määrän johdosta, niitä koskevien perusterikosten erittelemine ei ole tarkoituksenmukaista.

2.1.3.4 Perusterikokset ja tapausnimikkeet televalvonnassa

Poliisilain mukaisessa televalvonnassa selkeästi yleisimpinä perusteena tiedonhankintakeinon käytölle on ollut henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjuminen tilanteissa, joissa sen välitön toteuttaminen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä on ollut välttämätöntä. Vähäisessä määrin poliisilakiperusteista televalvontaa on käytetty myös tuomioistuimen myöntämällä luvalla kuolemansyyn selvittämisessä ja huumausainerikosten sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten estämisessä, Perusterikosnimikkeiden lukumääriä ei voida suoraan laskea yhteen toteutuneiden diaareiden kanssa, sillä aikaisemmin tehdyn järjestelmämuutoksen seurauksena voi vaatimukselle nykyään liittää useampia rikosnimikkeitä.

Kaavio 20. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.1.3.5 Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -pöätelaitteen haltijan suostumuksella

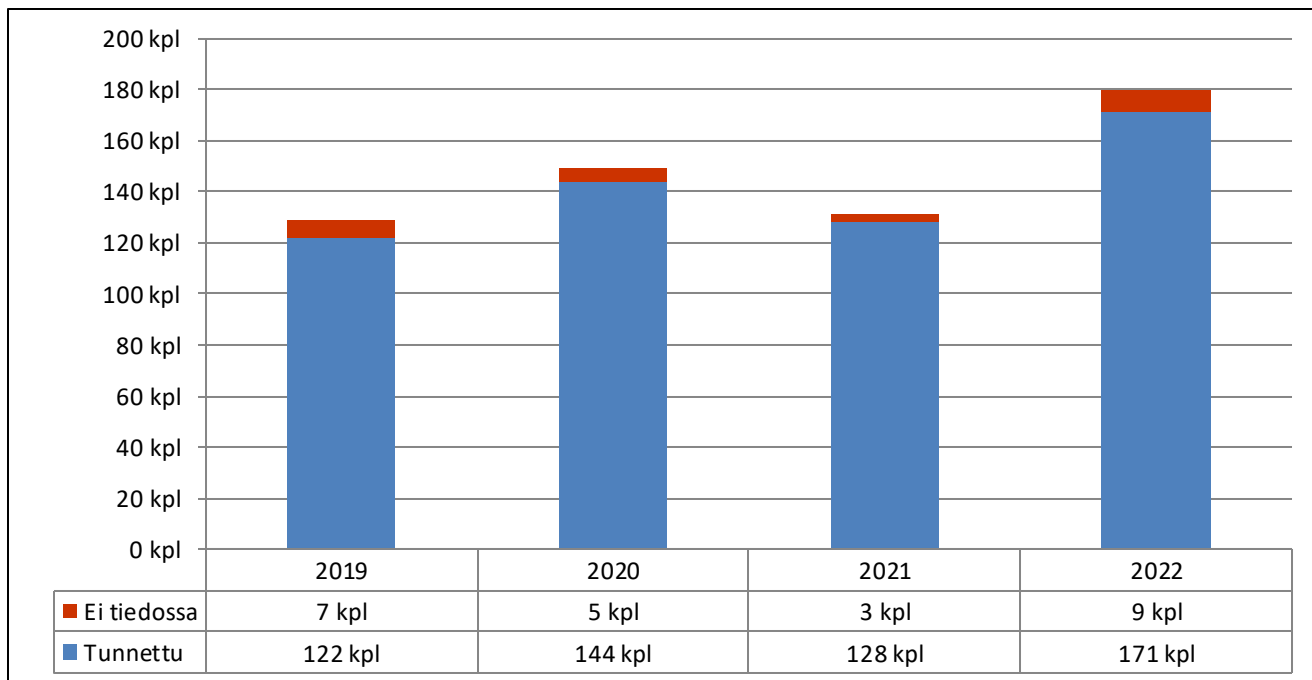
Vuonna 2022 televalvontaa teleosoitteen tai telepöätelaitteen haltijan suostumuksella käytettiin yhden keran.

2.1.3.6 Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Vuonna 2022 tukiasematietojen hankkimisesta toteutui viisi diaaria.

2.1.3.7 Telepakkokeinojen kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

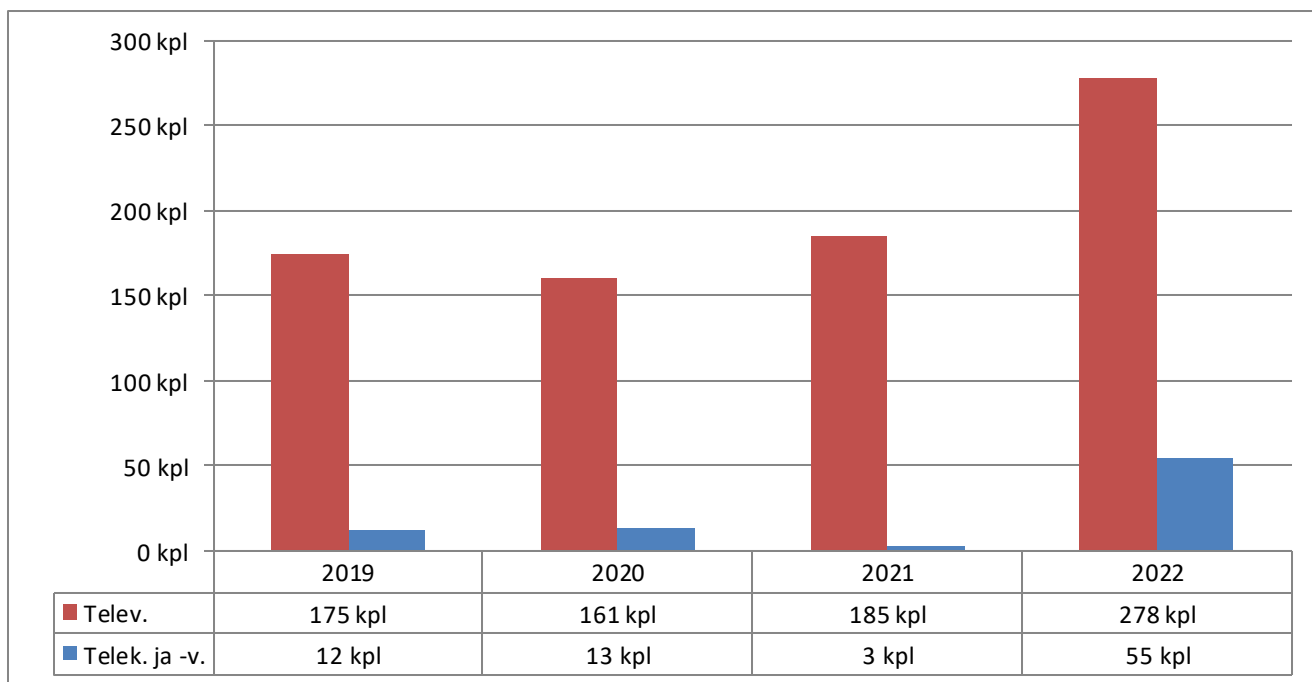
Telekuuntelua- ja valvontaa kohdennettiin 27 henkilöön ja televalvontaa 180 henkilöön.

Kaavio 21. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.3.8 Telepakkokeinojen kohteena olleiden teleosoitteiden ja -pätelaitteiden lukumäärät

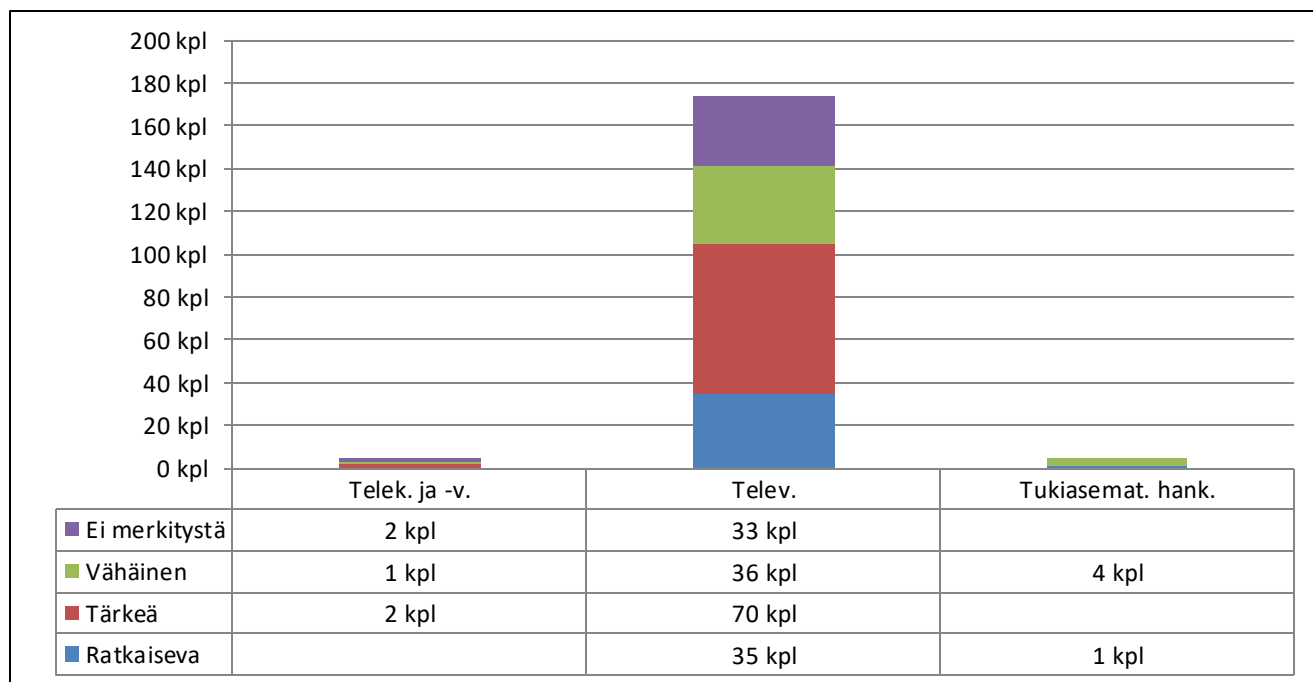
Telepakkokeinojen kohteena olleiden liittymien määrä nousi huomattavasti edellisten vuosien tasosta.

Kaavio 22. Tiedonhankintakeinojen kohteena olleiden teleliittymien ja -pätelaitteiden lukumäärät

2.1.3.9 Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

Muita keinoja kuin televalvontaa on käytetty niin vähän, ettei niiden merkityksellisyysarviosta voi tehdä johtopäätöksiä. Televalvonnan osalta 60 %:ssa oli arvioitu olleen ratkaiseva/tärkeä merkitys.

Kaavio 23. Tiedonhankintakeinojen merkityksellisyysarviot

2.1.3.10 Telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Yleisenä huomiona kaavion 24 tulkinnassa tulee muistaa tiedonhankintakeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika poliisilain 5 luvun 58 §:n 1 momentin mukaisesti.

Tiedonhankintakeino	Lukumäärä yhteensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
Telek. ja -v.	1 kpl	1 kpl					
Telev.	101 kpl	101 kpl					

Kaavio 24. Tiedonhankintakeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.3.11 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa ole käytetty. Tiedot on haettu 163 kirjatusta pöytäkirjasta.

2.1.3.12 Kuuntelukiellot

Kuuntelukieltotapauksia oli kahdessa pöytäkirjassa. Tiedot on haettu viidestä pöytäkirjasta.

2.2 Tiedon tallennusvelvollisuus

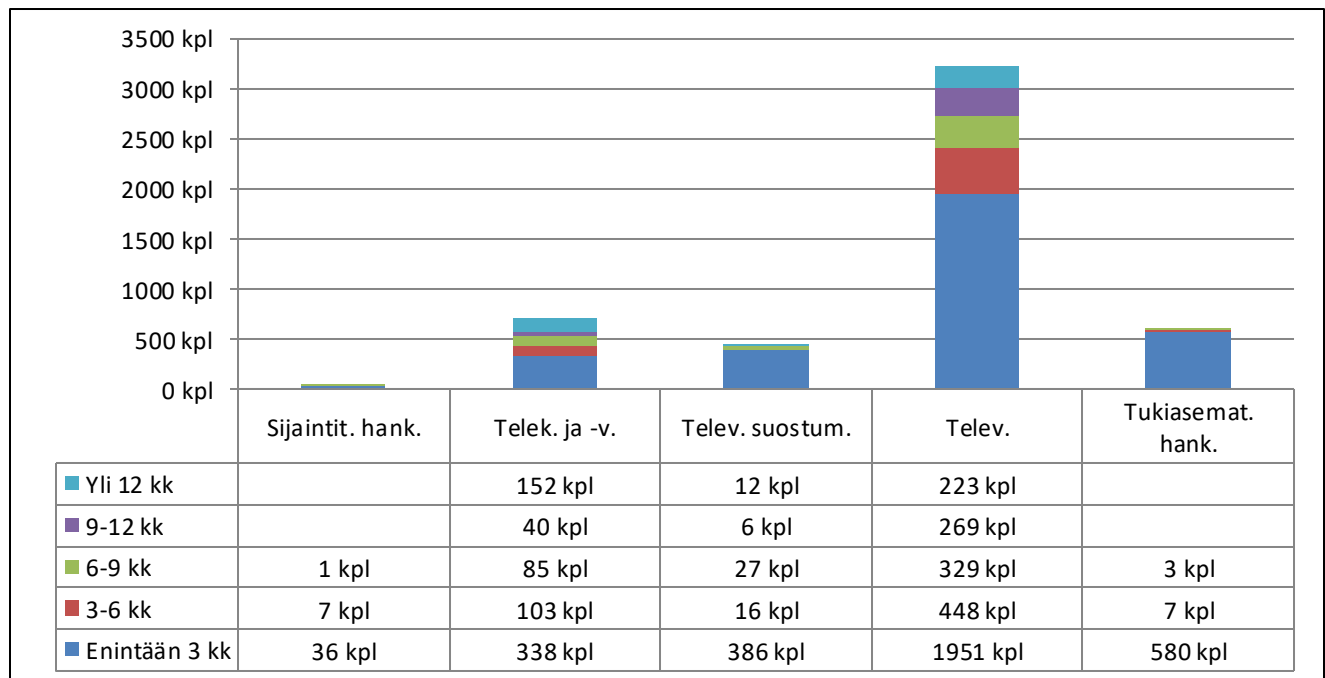
2.2.1 Yleistä

Lain sähköisen viestinnän palveluista 159 §:n on kirjattu velvoite raportoida eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavaan kertomukseen tilastot viranomaistarpeita varten säilytettävien tietojen hyödyntämisestä. Tilastointia ei voida toteuttaa täydellisesti kaikilta osin, sillä vaikka pyynnön tekeminen tilastoidaan, niin operattoreiden vastaukset toimitetaan Salpa-järjestelmän ulkopuoliseen järjestelmään. Edellisen johdosta pyynnön tekemisen ja tietojen saamisen määrät eivät kohtaa.

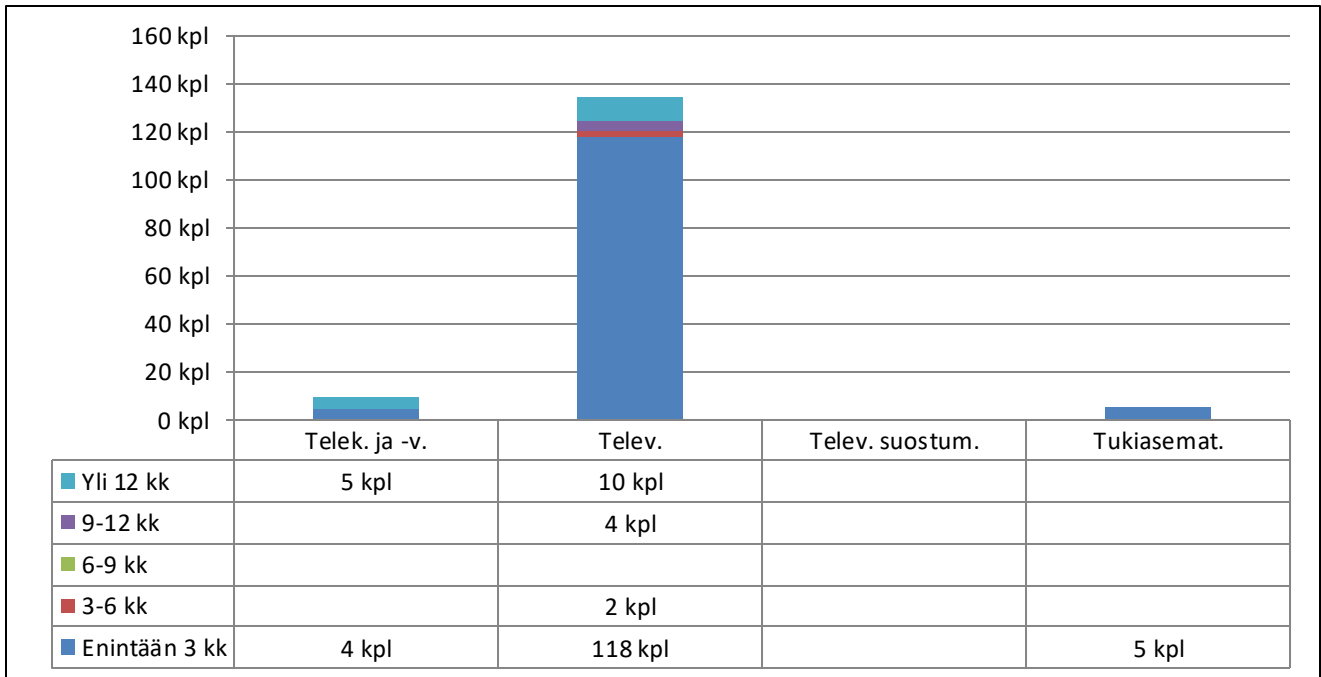
Tietojen säilyttämisvelvollisuus koskee seuraavia tietoluokkia ja tallennusaikoja. Tallennettuihin tietoihin pääsee pyynnöllä käsi vain silloin kun tutkittavassa rikoksessa on televalvonnan edellytykset PKL 10:6.2 §:n mukaisesti. Matkaviestinverkon tiedot säilytetään 12 kuukautta, internetpuhelinpalvelun tiedot 6 kuukautta ja internetyhteyspalvelun tiedot 9 kuukautta.

2.2.2 Takautuvat telepakkokeinot

Poliisilakiperusteiset televalvonnat kohdistuvat joitakin yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta enintään kolme kuukautta vanhaan tietoon. Tämä kertoo osaltaan tiedonhankintakeinon käyttötilanteiden akuutista luonteesta. Pakkokeinolakiperusteisessa rikosten selvittämiseksi käytettävässä televalvonnassa takautuvan tiedon iän hajonta on luonnollisesti huomattavasti suurempi ja vaihtelua on sen mukaisesti millaista ja kuinka vanhaa rikosta tutkitaan.

Kaavio 25. Takautuvat telepakkokeinot, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä (pakkokeinolaki)

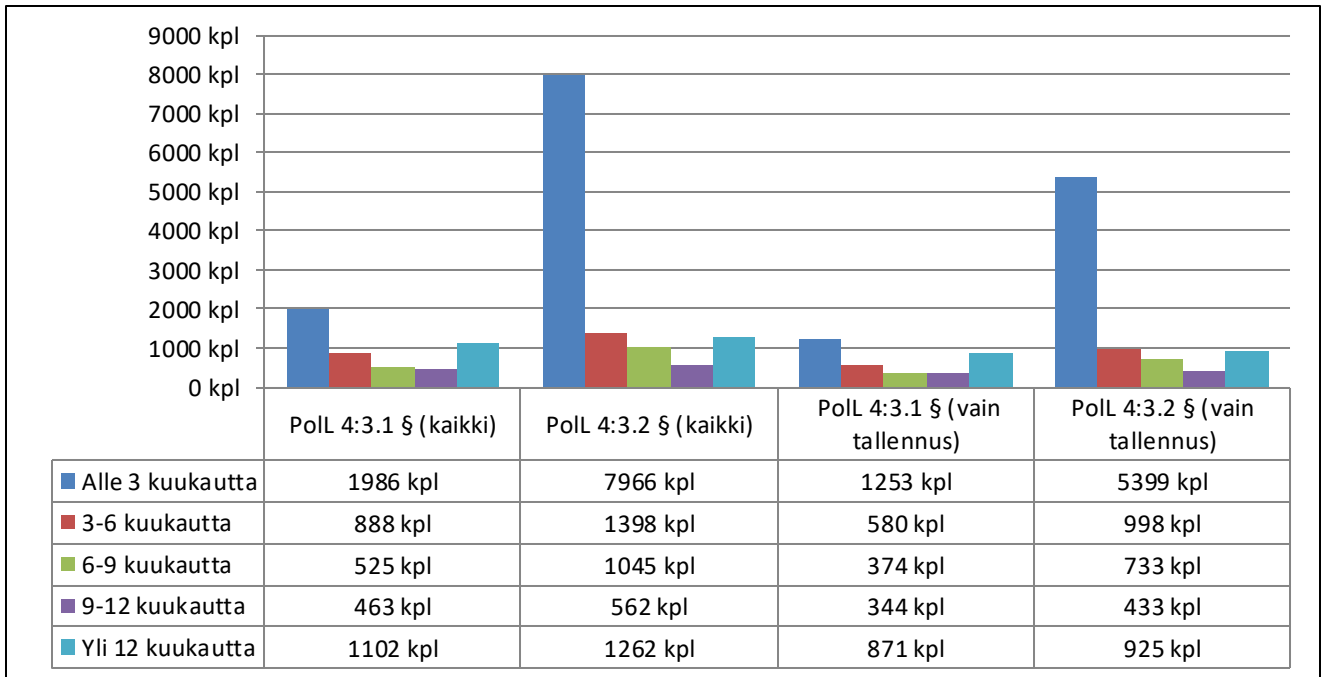

Kaavio 26. Takautuvat telepakkokeinot, tiedon tallennusvelvollisuus, haetun tiedon ikä (PolL)

2.2.3 Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt (toteutettu televalvontarikoksen tutkimiseksi)

PolL 4:3.1§ mukaiset pyynnöt tehdään rikoksen tutkimiseksi, kun taas PolL 4:3.2§ mukaiset pyynnöt liittymän omistajan tai käyttäjän selvittämiseksi. Operaattorin pitää toisinaan käsitellä liikennetietoja omistajan tai käyttäjän selvittämisessä hyväkseen vaikkakaan operaattori ei saa toimittaa liikennetietoja esitutkintaviranomaisille muuta kuin televalvontaluvan kautta.

Kaiken kaikkiaan rikoksen tutkimiseksi tehtyjä tiedonsaantipyynnöitä oli 4964 vuonna 2022 (4785/2021), joista tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon on ollut mahdollisuus päästä käsiksi 2551 tapauksessa, sillä 871 pyyntöä on kohdistunut sellaiseen tietoon, jota ei ole enää saatavilla. Liittymän omistajan tai käyttäjän tunnistamiseksi tehtyjä tiedonsaantipyynnöitä oli 12233 vuonna 2022. Tilaston perusteella 62 % tiedonsaantipyynnöistä on toteutettu liittymän omistajan tai käyttäjän selvittämiseksi televalvontarikoksissa.

Kaavio 27. Kaikki tiedonsaanti- sekä tiedon tallentamisvelvollisuuden alaiset pyynnöt (Poll)

2.3 Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot

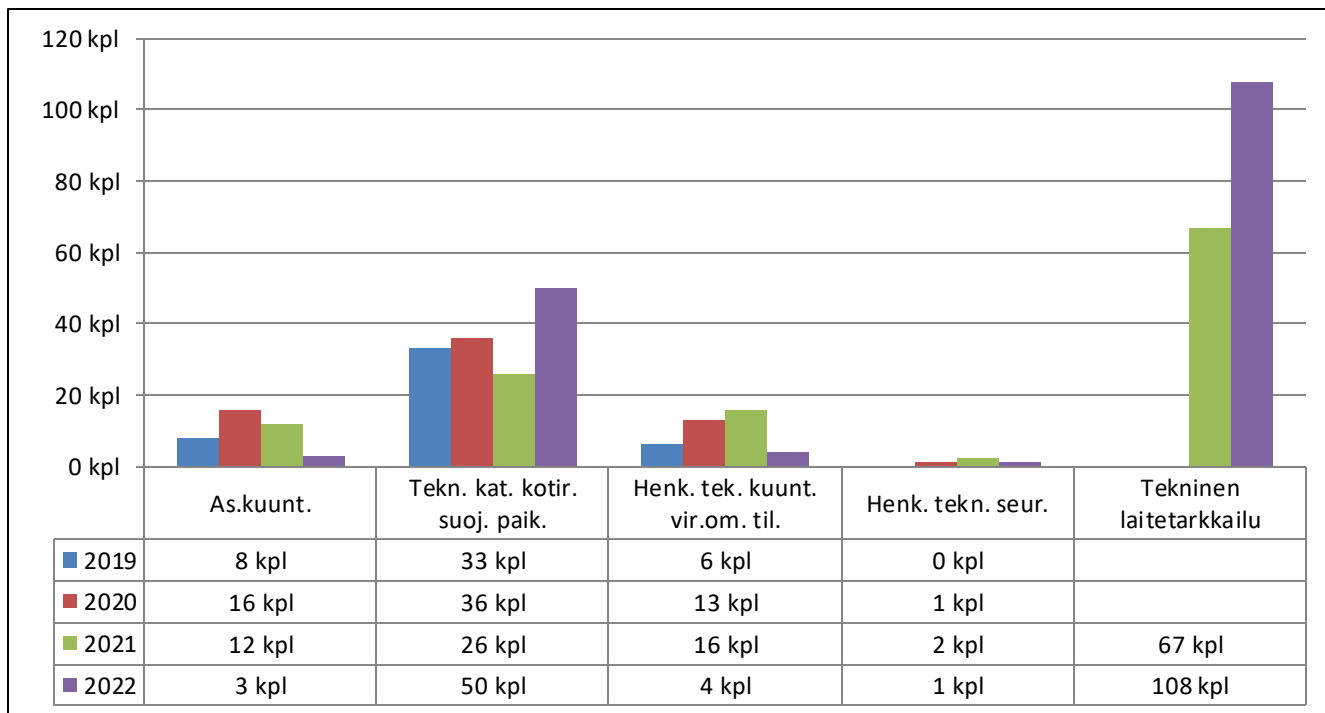
2.3.1 Yleistä

Vuonna 2022 käytetyistä teknisen tarkkailun salaisista pakko- ja tiedonhankintakeinoista saadut tiedot on toimitettu Keskusrikospoliisin tarkkailuysiköltä. Osassa tilastoja on vertailulukuina aiempien vuosien tilastotietoja. Tilastot ja näiden pohjalta tehdyt johtopäätökset perustuvat salaisten pakkokeinojen asianhallintajärjestelmästä (SALPA) kerättyihin tietoihin.

2.3.2 Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

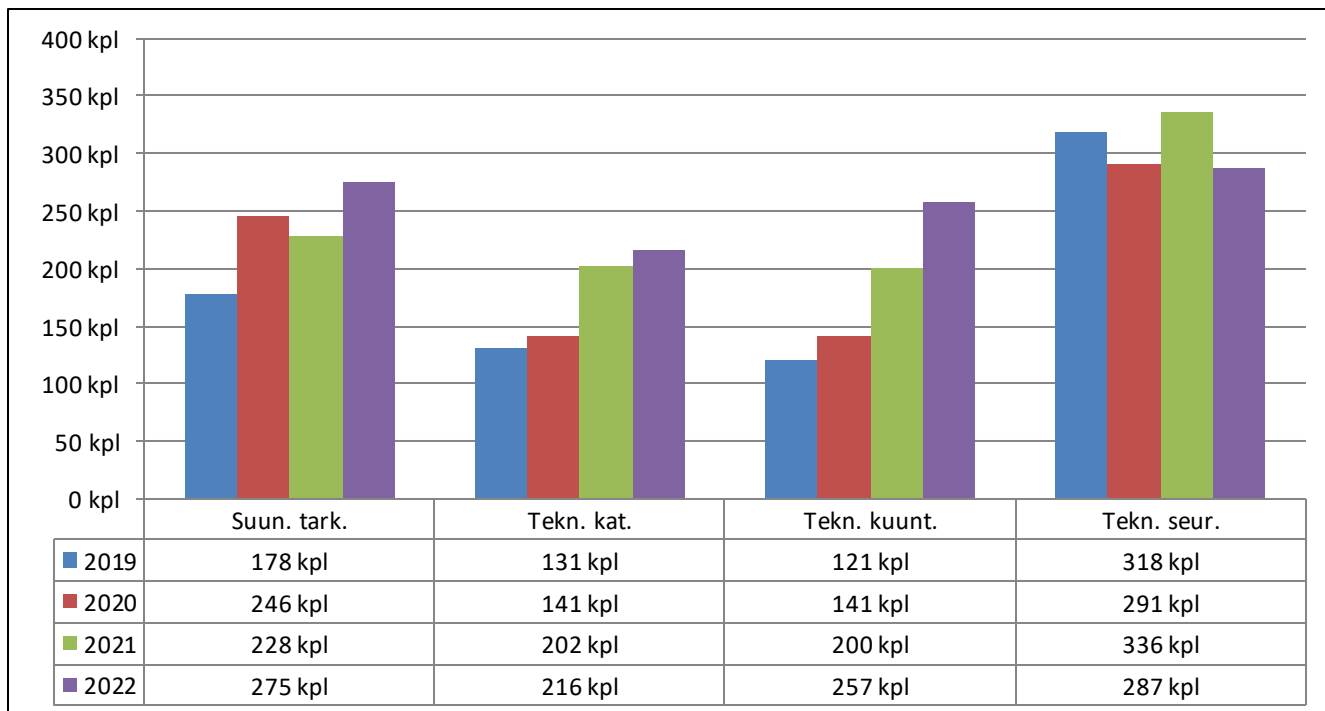
2.3.2.1 Tuomioistuimessa myönnettyjen pakkokeinovaatimusten lukumäärät

Tuomioistuimen päätöstä vaativien teknisen tarkkailun pakkokeinojen käyttö edellyttää tutkittavalta rikokselta varsin ankaraa rangaistavuutta, jolloin keinojen käyttö rajautuu törkeimpien rikosten selvittämiseen. Lukumääräisesti näiden pakkokeinojen käytössä on eri vuosien välillä suhteellisen suurta vaihtelua. Suurin osa teknisen tuomioistuinten teknistä tarkkailua koskevista päätöksistä oli teknistä laitetarkkailua tai kotirauhan suojaamaa paikkaan kohdistuvaa teknistä katselua koskevia.

Kaavio 28. Tuomioistuimessa myönnettyjen teknisen tarkkailun pakkokeinodiaarien lukumäärä

2.3.2.2 Poliisiviranomaisen tekemät pakkokeinopäätökset (tekninen / suunnitelmallinen tarkkailu)

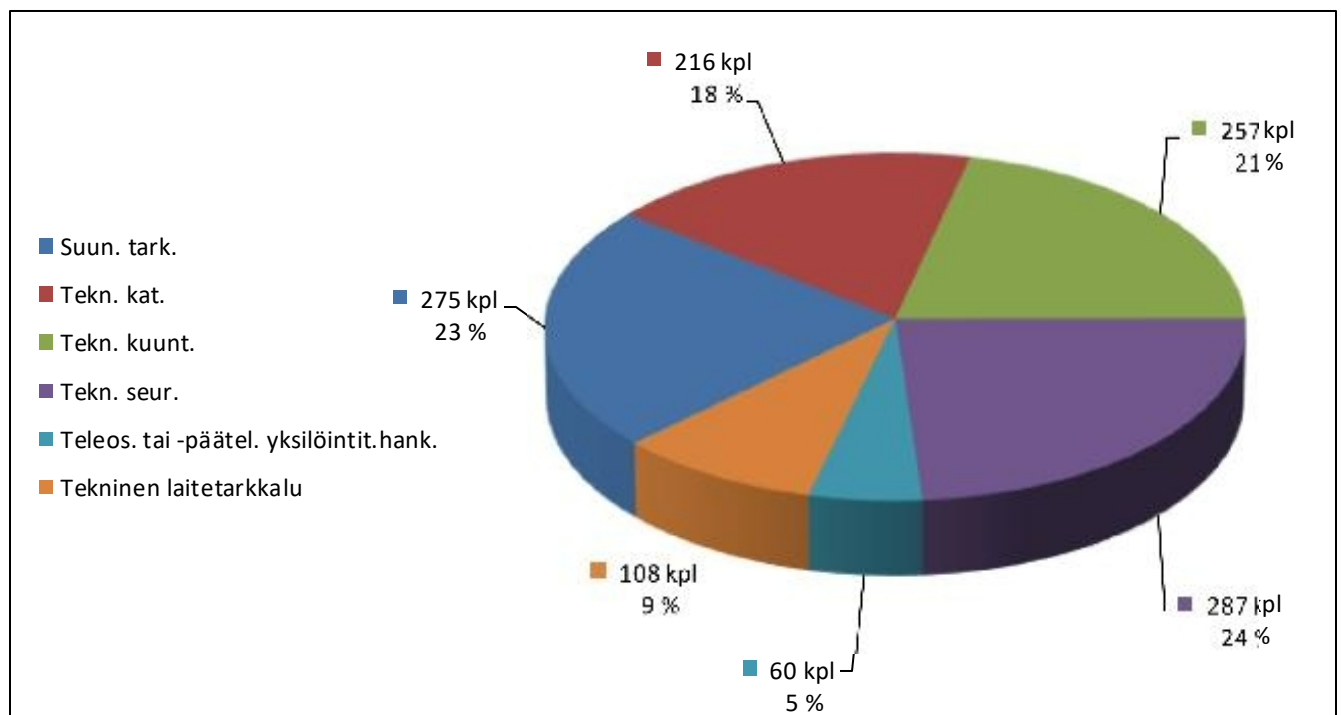
Kaavio 29. Poliisiviranomaisen pakkokeinodiaarien lukumäärä

Poliisin omalla toimivallalla päätetyissä teknisen tarkkailun pakkokeinoissa teknisen katselun ja teknisen kuuntelun määrät ovat nousseet useampana peräkkäisenä vuonna. Vuonna 2022 myös suunnitelmallisen tarkkailun päätöksissä oli nousua.

2.3.2.3 Toteutuneet tarkkailut ja tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

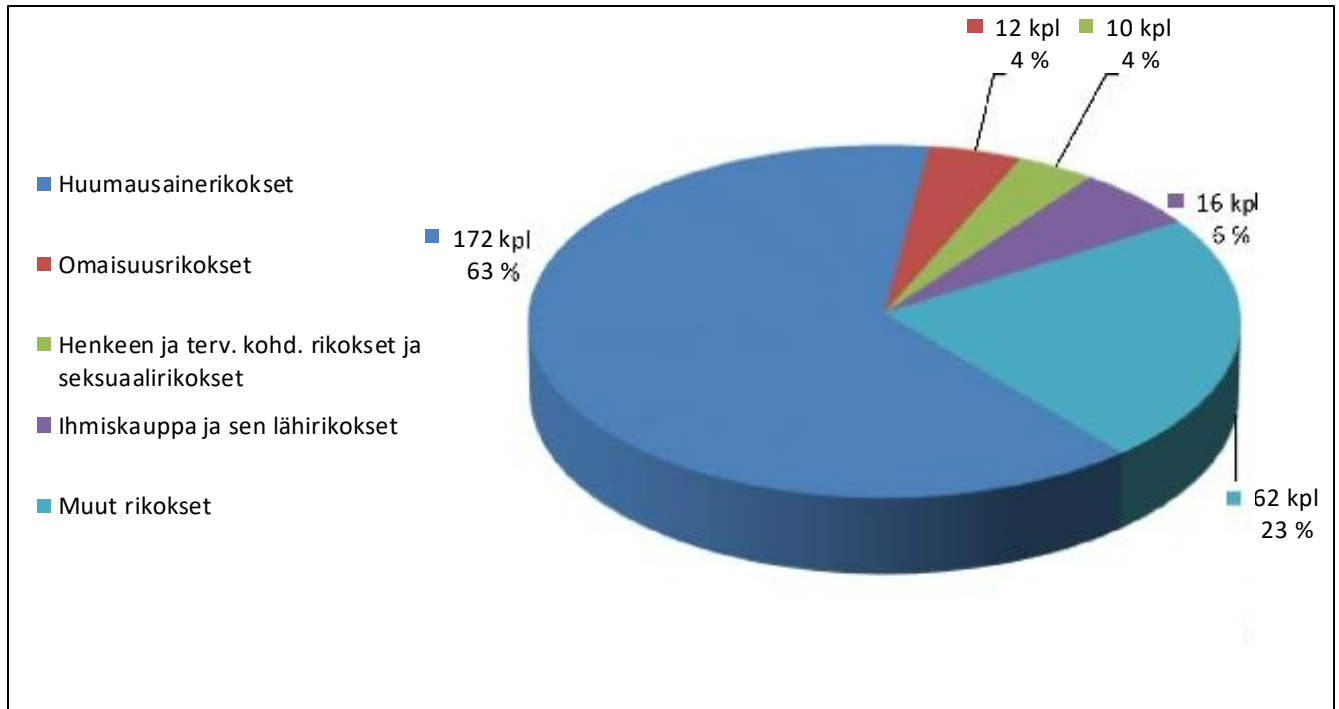
Teknisen tarkkailun eri keinojen välisessä jakaumassa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia edelliseen vuoteen verrattuna. Suunnitelmallisen tarkkailun ja teknisen laitetarkkailun osuudet kasvoivat sekä määrällisesti ja myös suhteessa muihin keinoihin.

Tarkkailutyyppejä salaisia pakkokeinoja käytetään edelleen eniten huumausainerikosten tutkinnassa. Muita yleisiä perusterikoksia keinojen käytölle ovat olleet omaisuusrikokset, henkeen tai terveyteen kohdistuneet rikokset, seksuaalirikokset ja ihmiskaupparikokset. Vuonna 2022 tiedonhankinnan perusterikoksissa oli aiempaa enemmän hajontaa, ja keinojen käyttö kasvoi eniten muiden kuin edellä mainittujen rikoslakirikosten tutkinnassa.

Kaavio 30. Toteutuneet tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

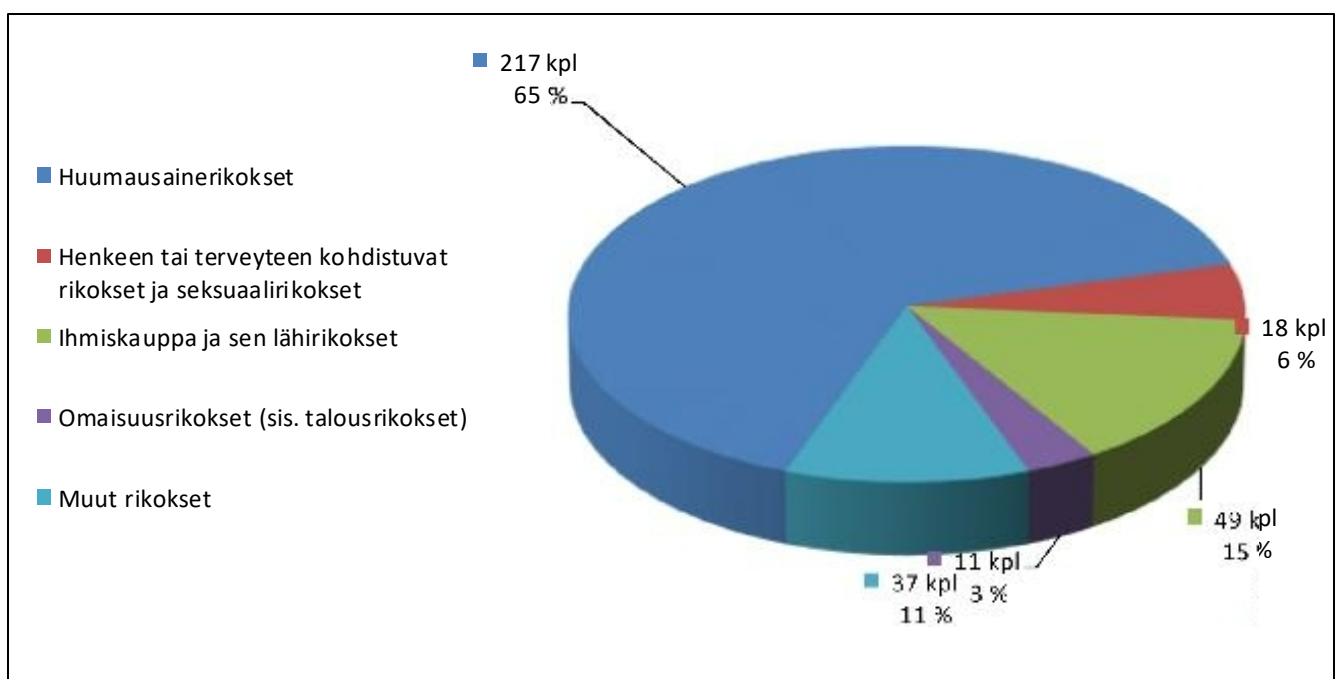
2.3.2.4 Perusterikokset teknisessä katselussa

Kaavio 31. Teknisen katselun perusterikokset

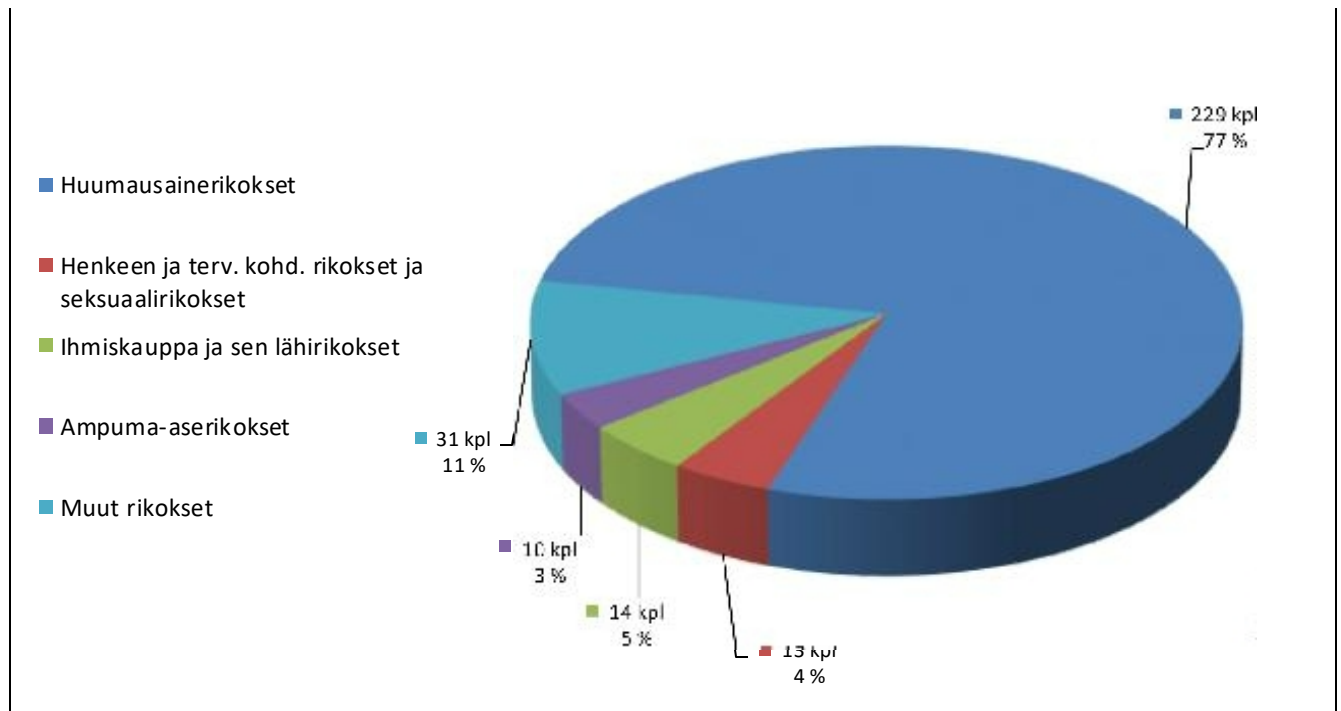
2.3.2.5 Perusterikokset teknisessä kuuntelussa

Teknisen kuuntelun osalta Keskusrikospoliisi raportoi vuoden 2022 pakkokeinolain ja poliisilain mukaiset tiedonhankintapäätökset yhdistetysti.

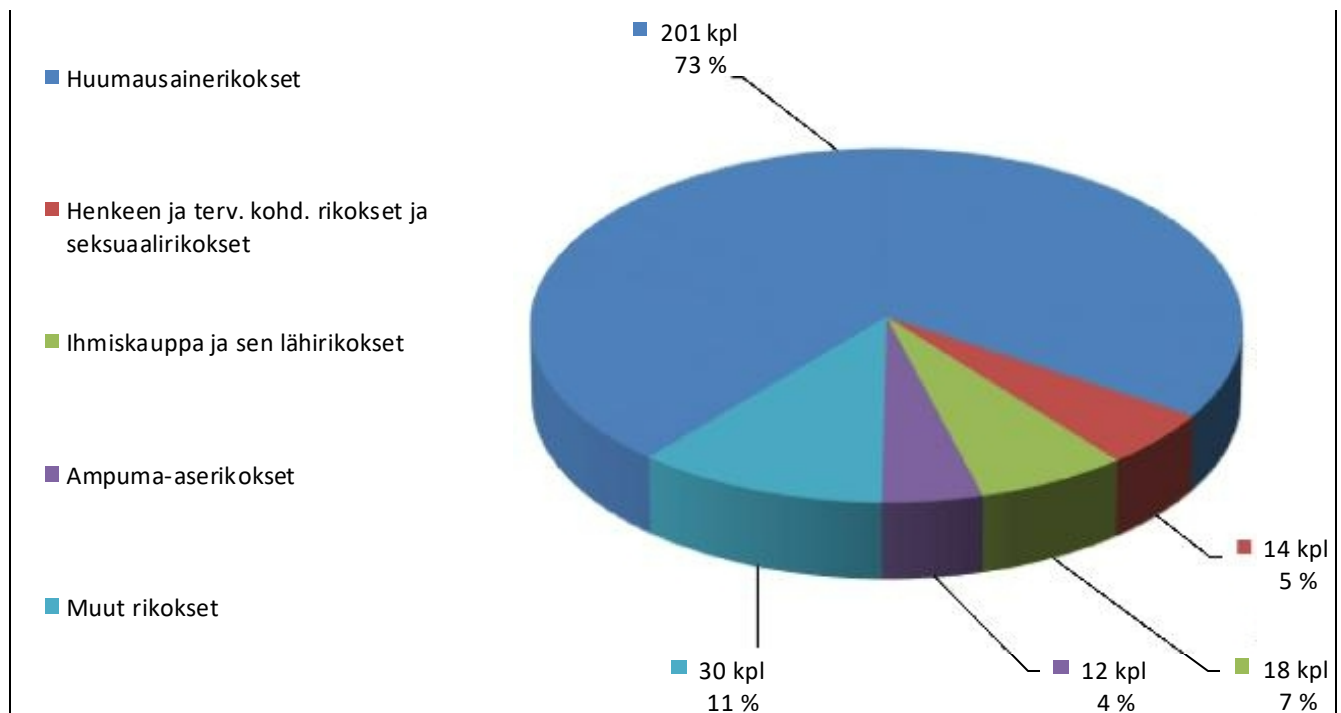
Kaavio 32. Teknisen kuuntelun perusterikokset (sisältää viranomaisen tiloissa tapahtuneen kuuntelun ja asuntokuuntelun)

2.3.2.6 Perusterikokset teknisessä seurannassa

Kaavio 33. Teknisen seurannan perusterikokset (pakkokeinolaki)

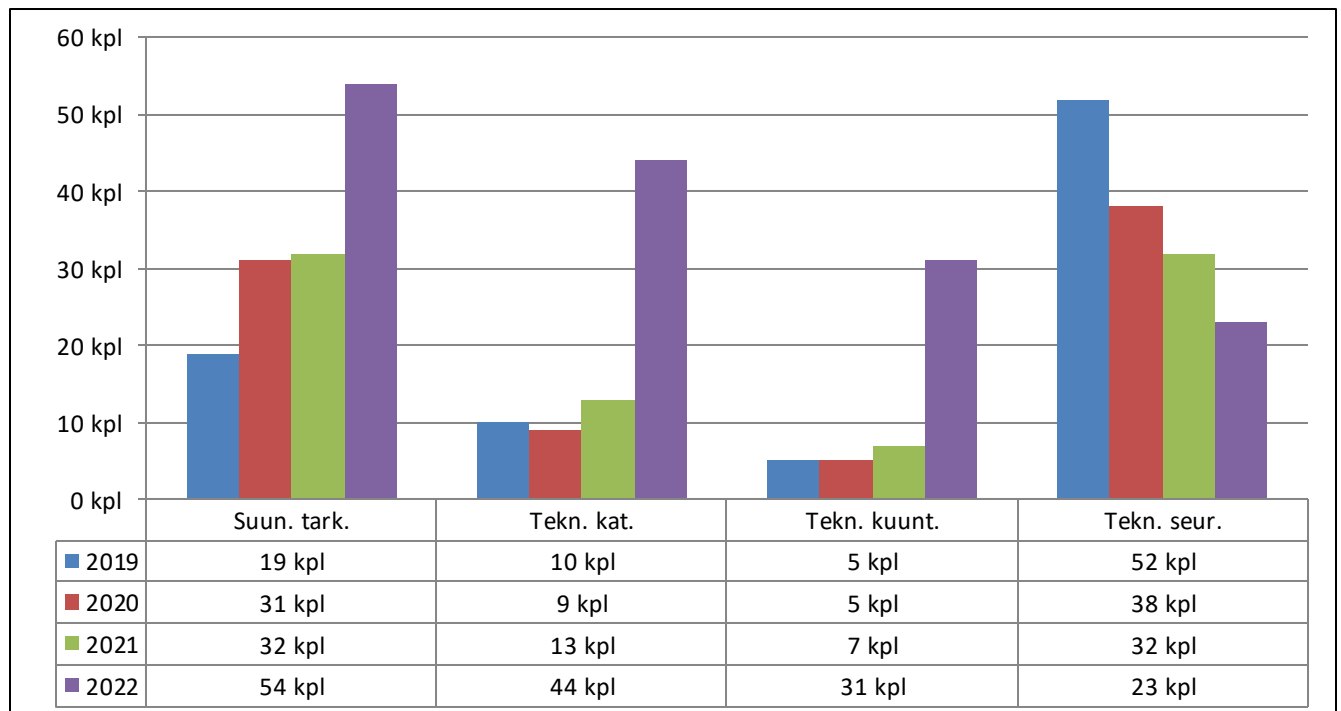
2.3.2.7 Perusterikokset suunnitelmallisessa tarkkailussa

Kaavio 34. Suunnitelmallisen tarkkailun perusterikokset (pakkokeinolaki)

2.3.3 Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

2.3.3.1 Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät

Kaavio 35. Poliisilakiperusteisten tiedonhankintapäätösten lukumäärä

2.3.3.2 Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyypeittäin

Poliisilain perusteella tehdyissä tarkkailupäätöksissä oli teknistä seurantaa lukuun ottamatta huomattavaa kasvua. Määrät ovat kuitenkin paljon pienempiä tarkkailupäätöksien lukumäärä on huomattavasti pienempi, kuin pakkokeinolakiperusteisten. Poliisilakiperusteisten teknisen seurannan päätösten määrä laski kolmantena peräkkäisenä vuonna. Muiden tarkkailun keinojen päätösten lukumäärissä oli selvää nousua.

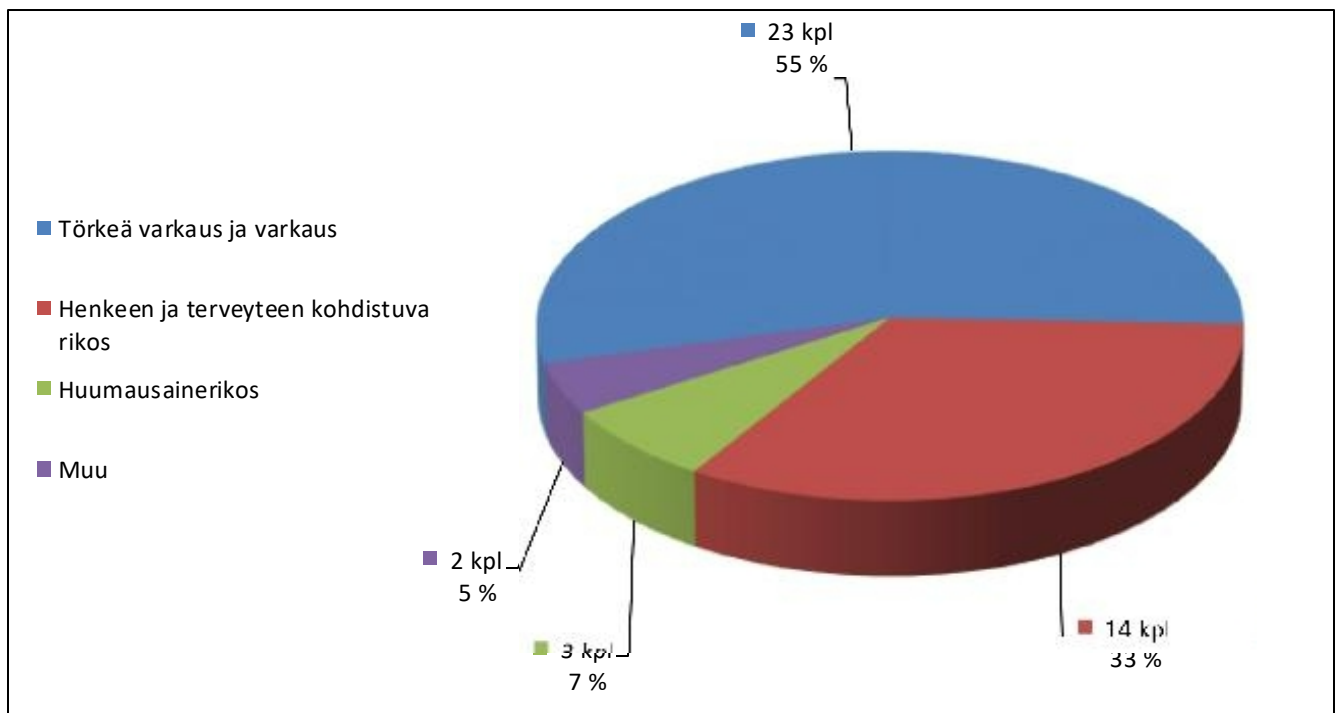
2.3.3.3 Perusterikokset teknisissä katseluissa

Poliisilain mukaisen teknisen katselun perusterikokset jakaantuivat aiempaan useampaan rikoslajiin. Jotuen tapausten pienestä määrästä, niiden rikoslajikohtaisen jakauman julkaiseminen yksilöisi rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tehtäviä toimia siten, että tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä, eikä niitä tästä syystä voida julkisessa raportissa eritellä.

2.3.3.4 Perusterikokset teknisissä kuunteluissa

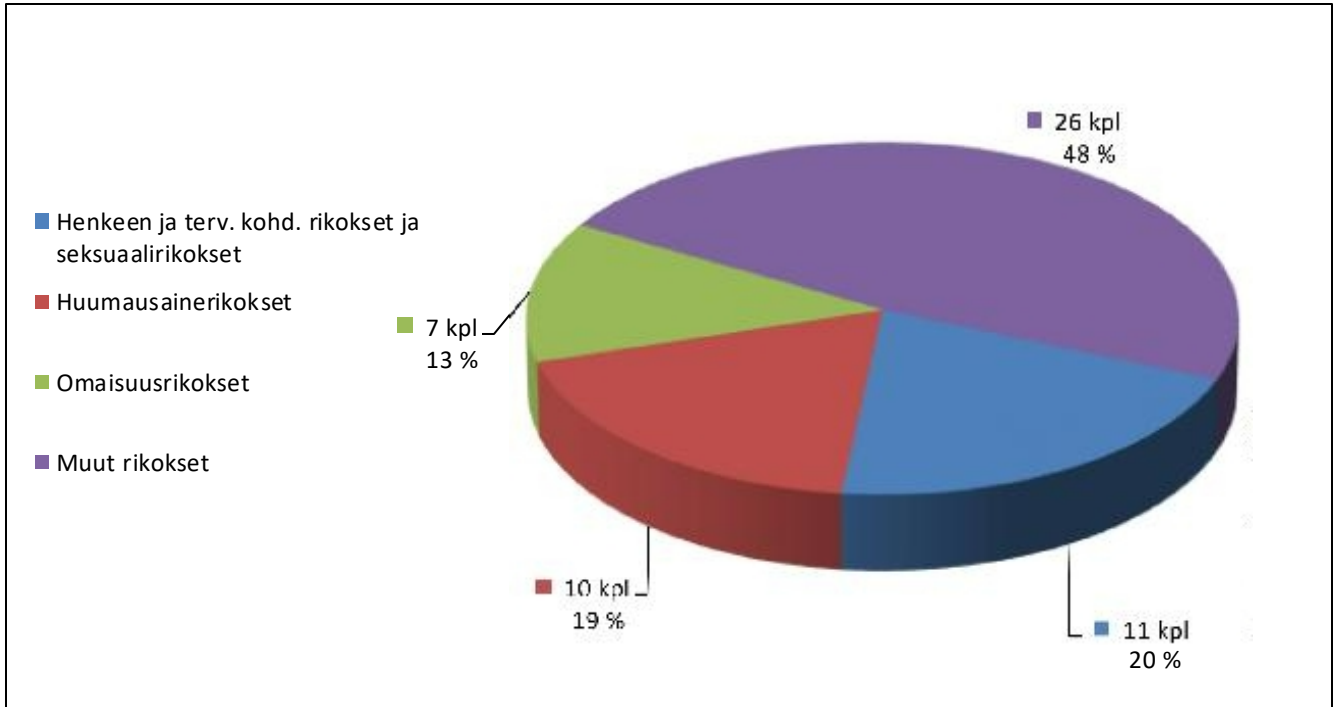
Keskusrikospoliisin raportoi vuoden 2022 poliisilain ja pakkokeinolain mukaisen teknisen kuuntelun perusterikokset yhdistetysti. Tiedot edellä kohdassa 2.3.2.5.

2.3.3.5 Perusterikokset teknisessä seurannassa

Kaavio 36. Perusterikokset poliisilain mukaisessa suunnitelmallisessa tarkailussa

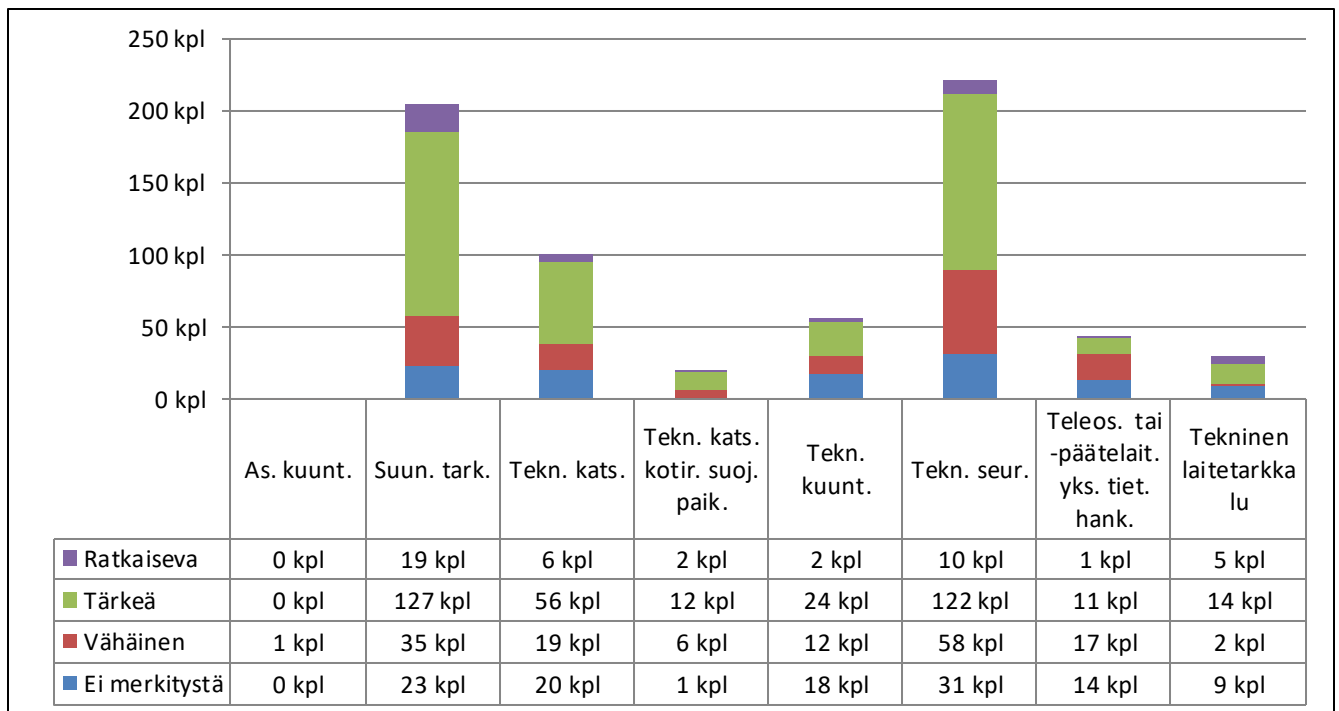
2.3.3.6 Perusterikokset suunnitelmallisessa tarkkailussa

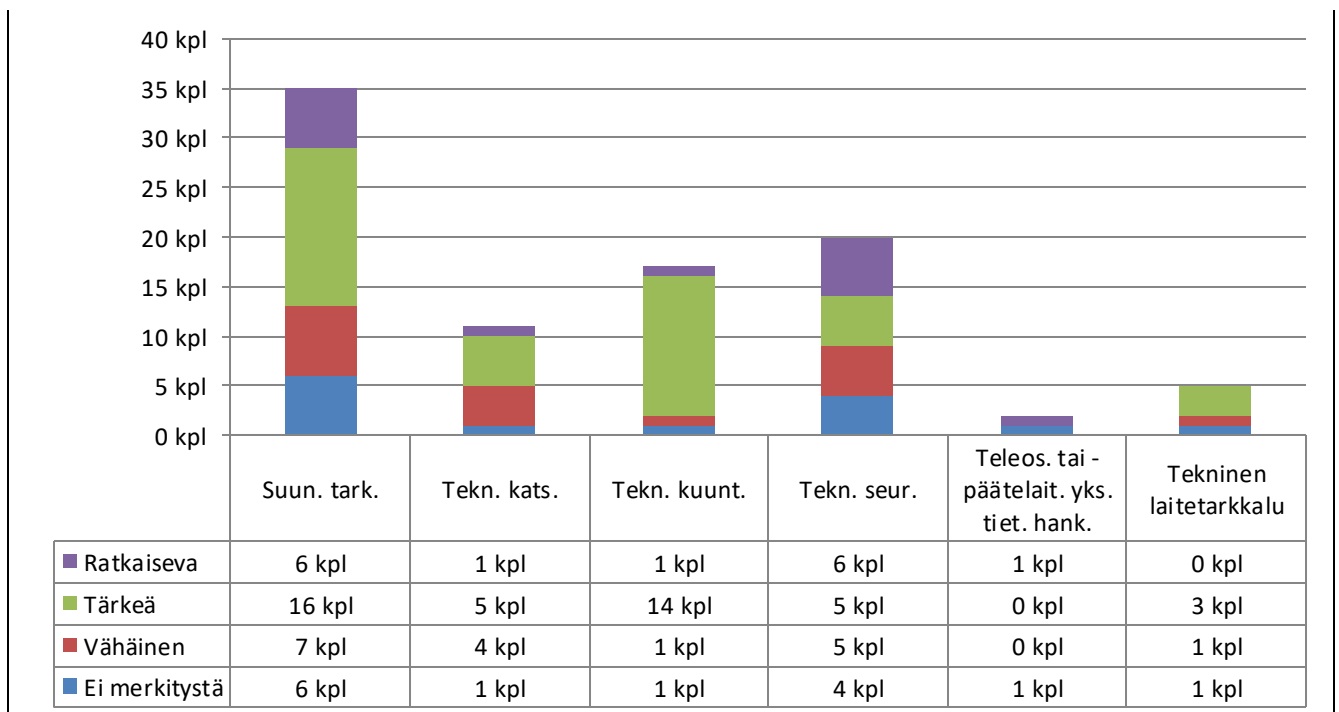
Kaavio 37. Perusterikokset poliisilain mukaisessa suunnitelmallisessa tarkkailussa

2.3.4 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot

Merkityksellisyysarviot perustuvat tutkinnanjohtajien tiedonhankintakeinoa pöytäkirjattaessa antamaan arvioon. Tarkkailutyypisissä tiedonhankintakeinoissa on sekä pakkokeinoin että poliisilain perusteella päätettyjen keinojen käytön merkityksellisyydestä tehdyissä arvioissa melko paljon hajontaa. Yleisimmin tarkkailun on arvioitu tuottaneen tärkeää tietoa selvittävästä tai estettävästä rikoksesta.

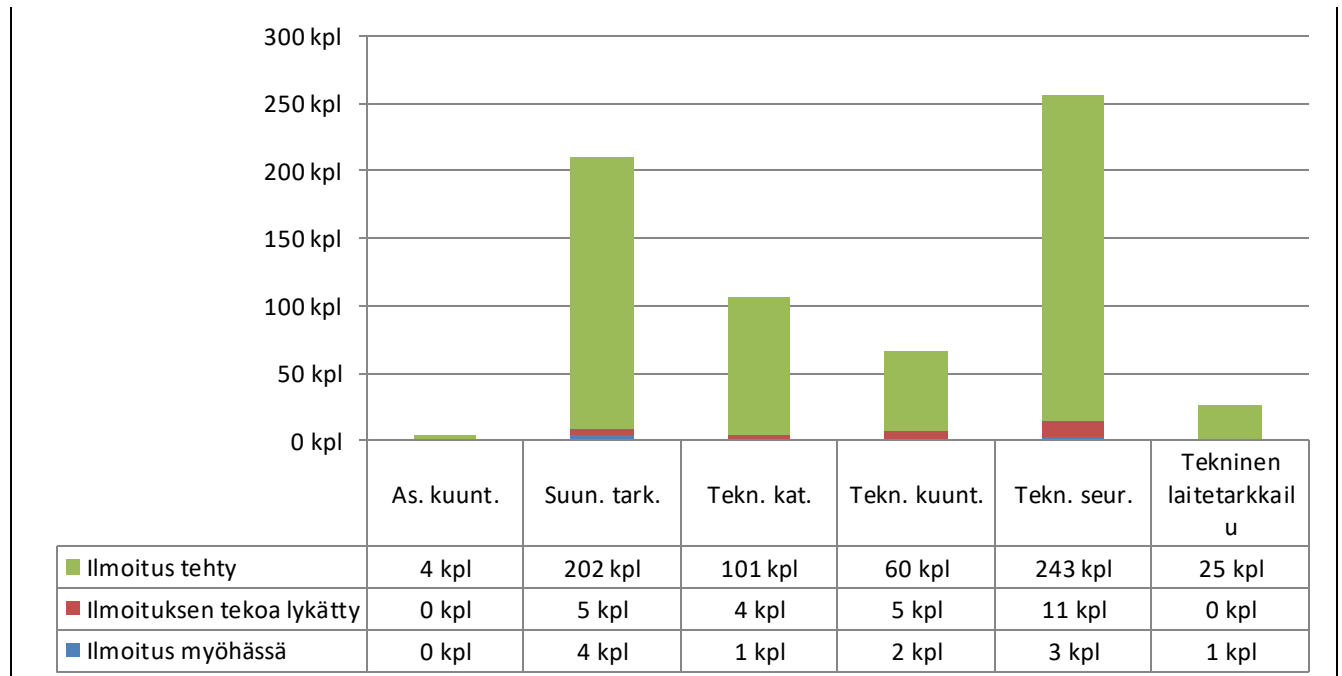

Kaavio 38. Teknisen tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot (pakkokeinolaki)

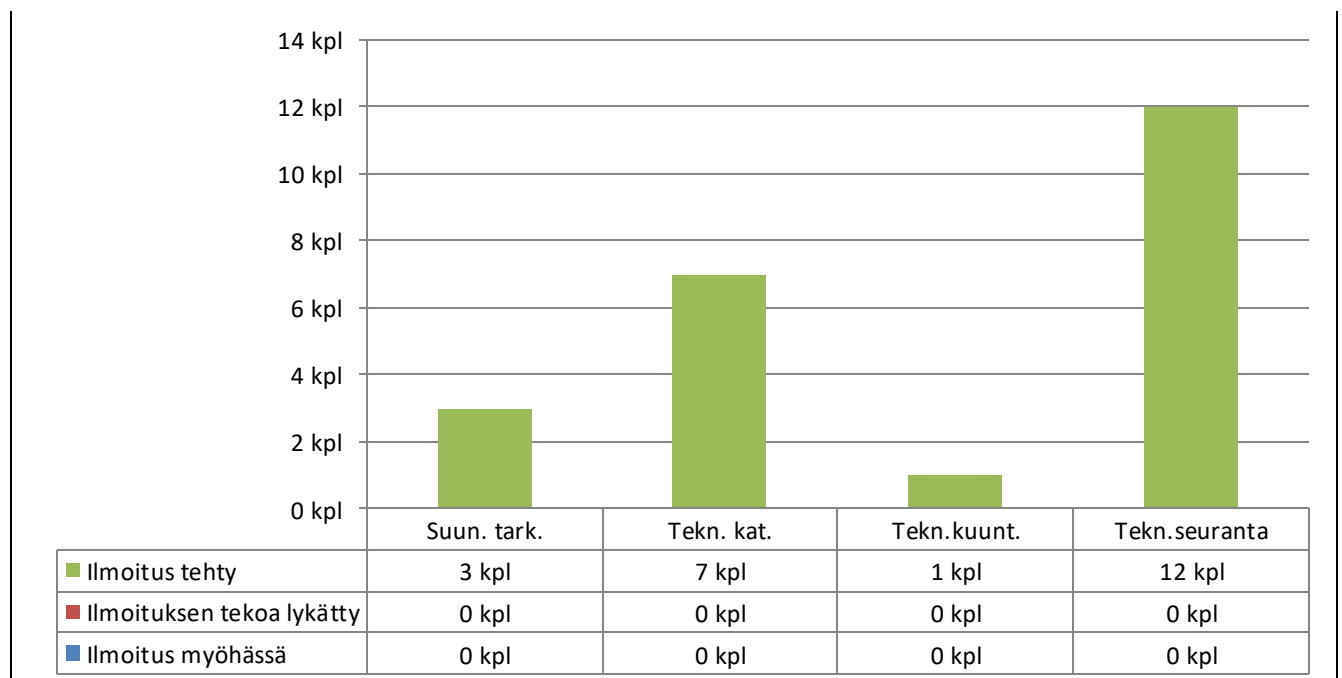

Kaavio 39. Teknisen tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyysarviot (poliisilaki)

2.3.5 Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

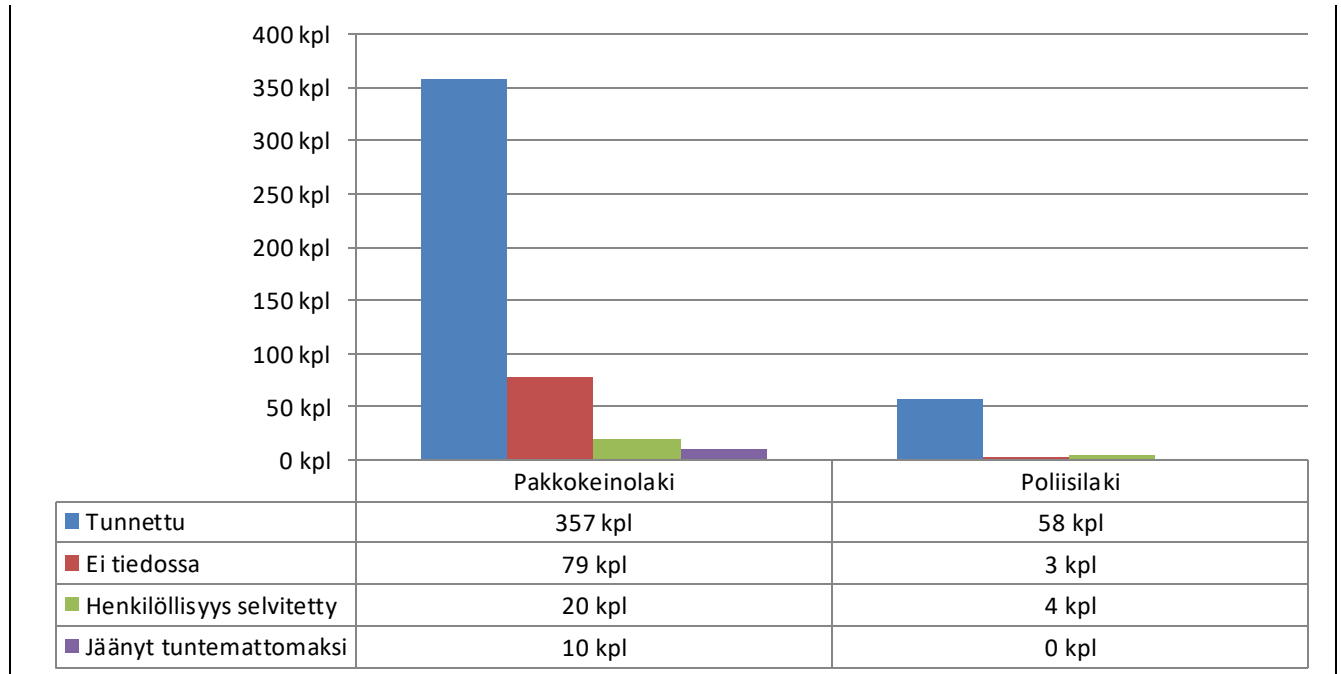

Kaavio 41. Teknisen- ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä ilmoittaminen (pakkokeinolaki)

Kaavio 42. Teknisen- ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä ilmoittaminen (poliisilaki)

2.3.6 Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä

Kaavio 43. Teknisen tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun kohteena olleiden henkilöiden lukumäärä

3 POLIISI- JA PAKKOKKEINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKOKKEINOT

3.1 Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö

Tietolähdetoiminnasta säädetään laissa (PKL 10:39-40 § ja PolL 5:40-42 §) sekä valtioneuvoston asetuksessa (122/2014). Poliisihallituksen määräyksessä (POL-2018-11897) annetaan tarkempia määräyksiä tietolähdetoiminnan järjestämisestä ja tietolähdetoimintaan liittyvistä menettelyistä.

Tietolähdetoiminta tuottaa karkeasti luokitellen kolmen tyyppistä tietoa: 1) Paljastavaa tai ennalta estävää rikostiedustelutietoa, mikä ei liity mihinkään käynnissä olevaan esitutkintaan, 2) Tietoa käynnissä oleviin esitutkintoihin, tai 3) Yleisemmällä tasolla olevaa rikostiedustelutietoa "tilannekuvatietoa", esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmien leviämisestä, ryhmien välisistä jännitteistä ja rikostrendeistä.

Tietolähdetoiminta tuottaa rikoslajineutraalisti tietoa, jota jaetaan edellytysten täytyessä rikostorjuntakohteiden tarpeisiin. Tietolähdetoiminta on aina ollut tärkeä rikostorjunnan tiedonhankintakeino. Ammattimaisesti ylläpidetty ja vapaaehtoisuuteen perustuva tietolähdesuhde tuottaa yleensä sekä ajankohtaista että täsmällistä tietoa rikoksista ja rikollisista. Juuri tästä syystä tietolähdetoiminta on erityisen tehokas ja kustannustehokas keino.

Keskusrikospoliisin ilmoittamien tietojen mukaan tietolähdetoiminnan asiantarkistusjärjestelmään vietyjen tiedustelutietojen ja yhteysraporttien määrässä oli vuonna 2022 selvää kasvua edelliseen vuoteen verrattuna.

3.2 Peitetoiminta ja tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta

Peitetoiminnan käyttö pakko- tai tiedonhankintakeinona kohdistuu vakavimpien ja törkeimpien rikosten tutkintaan ja torjuntaan. Peitetoimintaa on käytetty aiempien vuosien tapaan lukumääräisesti vähän. Julkisuuslain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 5 salassapitovelvoitteen johdosta julkiseen raporttiin ei voida sisällyttää tarkempia tietoja keinon käytöstä.

Tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan edellytykset sen käytöllä selvitettävän tai estettävän rikoksen osalta ovat huomattavasti lievemmat kuin reaali maailmassa tapahtuvaa vuorovaikutusta edellyttävässä peitetoiminnassa. Laajemmasta käyttöalasta ja eräiden rikosten varsin vahvasta tietoverkkosidonnaisuudesta johtuen peitetoiminta on painottunut tietoverkossa tapahtuvaan peitetoimintaan. Sekä varsinainen- että tietoverkossa tapahtuva peitetoiminta on pääsääntöisesti kohdistunut vakavien rikosten selvittämiseen, ja toiminnasta saatu hyöty on koettu merkitykselliseksi tutkintaa ohjaavaksi keinoksi.

3.3 Valeosto ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävä valeosto

Valeostoa on käytetty pääasiassa törkeiden huumausainerikosten selvittämiseen, ja lukumääräisesti keinon käyttö on vuonna 2022 ollut vähäistä. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävän ns. rajoitetun valeoston käyttö on ollut huomattavasti yleisempää, ja se on ollut yleisesti käytössä paikallispoliisin yksiköissä. Rajoitetun valeoston tavallisinta käyttöalaa ovat huumausainerikosten ohelle ampuma-aserikokset ja omaisuusrikokset, ja pakkokeinon käytössä painottuu vahvasti tutkittavien rikosten liittymäpinnat tietoverkkoihin.

3.4 Valvottu läpilasku

Suomi on sitoutunut kansainväliseen valvottuun läpilaskuun useissa kansainvälisissä rikostorjuntasopimuksissa. Lainsäädäntöuudistusten myötä, valvottua läpilaskua (PKL 10:41 § ja PoL 5:43 §) ei ole enää rajoitettu ainoastaan kansainvälisiin tilanteisiin vaan se soveltuu myös käytettäväksi kansallisesti maan rajojen sisäpuolella. Valvotun läpilaskun edellytykset ovat tiukat, mikä johtaa siihen, että käytännössä tämä rajoittaa keinon käyttämistä, jos rikostorjunnalliset tavoitteet ovat saavutettavissa jonkin lievemmäksi arvioitavan menetelmän avulla.

3.5 Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen

Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaamisen (PKL 10:47 § PoL 5:46 §) tarkoitus on tehostaa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä estämällä niiden paljastumista. Tiedonhankinnan suojauskeinot eivät täten luo uutta toimivaltaa poliisille, vaan niiden tarkoituksena on turvata laissa erikseen määriteltyjen salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käyttö.

4 SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT

4.1 Yleistä

Sisäministeriö on antanut ohjeen (SMDno-2020-158, 10.8.2020) sisäisestä laillisuusvalvonnasta sisäministeriössä ja sen hallinnonalalla. Poliisihallitus on antanut 1.1.2021 voimaan tulleen ohjeen (POL -2019-16223) sisäisestä laillisuusvalvonnasta poliisissa. Voimassa oleva Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä (POL-2018-11889), käytöstä ja valvonnasta on annettu 1.8.2018 ja samalla päivämäärällä on annettu voimassa oleva määräys tietolähdetoiminnan järjestämisestä poliisissa (POL-2018-11897).

Mainituissa laillisuusvalvontaa käsittelevissä ohjeissa käsitellään muun muassa salaisen tiedonhankinnan valvontaa. Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että määräyksessä tarkoitettujen tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Lisäksi poliisiyksiköiden päälliköiden tulee varmistaa henkilöstön riittävä osaaminen sekä järjestelmän, että sen kautta käsiteltävien toimenpiteiden käytössä. Valvonnan yhteydessä havaittuihin epäkohtiin tulee puuttua viipymättä niiden edellyttämällä tavalla, ja laillisuusvalvonnan kannalta merkityksellisistä seikoista tulee viipymättä ilmoittaa Poliisihallitukselle.

Salaista tiedonhankintaa koskevassa Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että tässä kertomuksessa käsiteltävien tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Määräys edellyttää lisäksi yhtenäistä valvonta- ja raportointimenettelyä sekä raportoinnin sisältöä. Poliisiyksiköt raportoivat keskeiset valvontatiedot vuosittain suoraan Poliisihallitukselle tammikuun loppuun mennessä.

Poliisihallitus suorittaa kaikkiin poliisiyksiköihin laillisuustarkastuksia etukäteen toimitetun erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastusteemojen vaihdellessa vuosittain. Lisäksi tarkasteluvuonna suoritettiin etätarkastuksia Salpa-järjestelmän tiedonhankintapäätöksiin ja -vaatimuksiin sekä pöytäkirjoihin.

Keskusrikospoliisin sekä televiestintäyksikkö että tarkkailuysikkö suorittavat niille toimitettujen / toteutettavaksi osoitettujen teknisen tiedonhankintavaatimusten / -pyyntöjen tarkastusta. Tarkastukset kohdistuvat pyyntöjen muodollisten edellytysten täyttymiseen.

Poliisiyksiköiden toteuttamien toimenpidepyyntöjen laillisuustarkastus on suurilta osin jätetty näiden oikeudellisten asioiden yksiköiden (jäljempänä oikeusyksikkö) vastuulle.

Poliisiyksiköt ovat antaneet sekä sisäministeriön että Poliisihallituksen määräyksiin ja ohjeistuksiin pohjautuvia omia salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvontaan liittyviä määräyksiä, laatineet laillisuusvalvontasuunnitelmia sekä suorittaneet huomattavassa määrin tarkastuksia.

Seuraavassa tarkastellaan ensin salaisen tiedonhankinnan valvontaa Poliisihallituksen esikunnassa toimivan laillisuusvalvonnan vastuualueen havaintojen perusteella ja tämän jälkeen poliisiyksiköiden itsensä tekemiä havaintoja.

4.2 Poliisihallituksen tarkastushavainnot

4.2.1 Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta

Poliisihallituksen suorittama salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käytön valvonta (jäljempänä Salpa-valvonta) on toteutettu osana laillisuusvalvontatoimintaa. Poliisihallituksen vuoden 2022 laillisuusvalvontaa koskevassa tarkastussuunnitelmassa (POL-2021-8297) salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö oli yhtenä laillisuustarkastusten painopistealueena. Poliisihallituksen suorittamassa valvonnassa lähtökohtana varmistua poliisiyksiköiden oman valvonnan toimivuudesta ja riittävästä kattavuudesta

Erityiskohteena vuoden 2022 Salpa-valvonnassa oli tietolähdetoimintaan liittyvien henkilötietojen käsittely. Salpa-järjestelmässä tehdyissä tiedonhankintapäätösten - ja vaatimusten tarkastuksissa ei ollut erityistä teemaa, mutta valvonnassa painotettiin kuitenkin niitä pakko- ja tiedonhankintakeinoja, joissa päätöstoimivalta keinon käytöstä on poliisilla. Keskusrikospoliisin osalta tarkastettiin muun salaisen tiedonhankinnan lisäksi erikseen peitetoimintaa ja valeostoa koskevat vuoden 2022 päätökset.

Korkein oikeus on 15.11.2021 antamassa ratkaisussaan KKO 2021:83 katsonut, että valtakunnan poliisihallinnon viranomaisilla on toimivalta valvoa Ahvenanmaan poliisiviranomaisen toiminnan lainmukaisuutta siltä osin kuin poliisilaitos hoitaa tehtäviä, jotka Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan. KKO:n ratkaisun linjauksen mukaisesti Poliisihallitus on valvonut myös Ahvenanmaan poliisiviranomaisen salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käyttöä.

Poliisihallituksen suorittamaan laillisuustarkastukseen annettavassa selvityksessä poliisiyksiköitä pyydettiin esittämään, missä laajuudessa eri salaiset tiedonhankintakeinot on tarkastettu, ja mahdolliset toimenpiteitä aiheuttaneet tarkastushavainnot.

Poliisiyksiköiden laillisuustarkastusten lisäksi Poliisihallitus valvoi salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä tarkastamalla Salpa-järjestelmään kirjattuja tiedonhankintapäätöksiä ja -vaatimuksia. Etätarkastusten kohdennuksissa painotettiin tiedonhankintakeinoja, joiden käytöstä päättämisestä toimivalta on poliisilla itsellään.

Poliisihallituksen etätarkastushavainnoista annettiin jokaiselle poliisiyksikölle palaute laillisuustarkastusten yhteydessä. Palaute käsitti etätarkastushavainnoista tehdyt huomiot ja mahdolliset toimenpidesuositukset.

Yleisenä havaintona Poliisihallitus toteaa, että salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta ovat toiminnallisina prosesseina edelleen hyvällä tasolla. Havaitut virheet liittyivät yleisimmin pöytäkirjausten määräaikojen noudattamiseen ja kirjausten huolellisuuteen, sekä vähäisessä määrin perustelujen konkretiaan.

4.2.2 Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot

Poliisihallituksen Salpa-järjestelmässä suorittamassa etävalvonnassa tehtyjen havaintojen ja poliisiyksiköihin suoritettujen laillisuustarkastusten perusteella voidaan todeta, että poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käytössä tehtyjen päätösten ja vaatimusten yleinen taso on hyvä. Poikkeamat yleisestä hyvästä laadusta olivat yksittäisiä, eikä minkään tiedonhankintakeinon osalta ilmennyt yleisesti toistuvaa virhettä tai laadullista poikkeamaa.

Aiempina vuosina yleisin havaittu laadullinen puute televalvontaa ja telekuuntelua koskevilla vaatimuksissa on ollut vaillinainen tai puuttuva selvitys tiedoista, joiden perusteella liittymän tai päätelaitteen katsotaan olevan kohdehenkilön käyttämä. Vuoden 2022 tarkastuksissa liittymän tai päätelaitteen ja kohdehenkilön välisen yhteyden auki kirjaamista koskevia puutteita havaittiin aiempaa vähemmän. Asian esillä pitäminen valvonnassa on olettavasti osaltaan parantanut kirjausten laatua. Teleosoitteita ja -pätelaitteita koskevien kirjausten huolellisuudesta ja informatiivisuudesta on annettu poliisiyksiköille palautetta Poliisihallituksen laillisuustarkastuksissa, sekä Salpa-järjestelmässä tehdyissä tarkastuksissa valvojamerkinnoilla suoraan tutkinnanjohtajille. Samoin poliisiyksiköiden Salpa-valvojat ovat omissa tarkastuksissaan antaneet havaituista puutteista palautetta tutkinnanjohtajille. Toiminnan valvonnan kannalta on erittäin tärkeää, että päätöksiin ja vaatimuksiin kirjataan riittävän huolellisesti tiedot siitä, millä perusteella teleosoitteen tai telepätelaitteen katsotaan olevan kohdehenkilön hallussa tai muuten oletettavasti hänen käyttämänsä.

Aiempien vuosien tapaan tarkastetuissa pakkokeino- ja tiedonhankintapäätöksissä ja -vaatimuksissa esiintyi vähäisessä määrin epätarkkuuksia, jotka liittyivät epäillyn rikoksen teonkuvaukseen tai perusteluihin tiedonhankinnan kohteen osuudesta epäiltyyn rikokseen tai tapahtumaan. Teonkuvauksissa olevat puutteet esiintyivät yleensä tapauksissa, joissa epäillyn rikoksen kvalifioitun tekemuodon vähimmäisrangaistus ylittää käytetyltä pakkokeinolta vaadittavan kynnyksarvon, mutta perusmuotoinen teko ei. Rikosepäilyn kohdentumista koskevia puutteita esiintyi lähinnä tapauksissa, joissa tutkittavana olevaan rikokseen liittyi useita epäiltyjä. Joissakin päätöksissä ja vaatimuksissa perustelut pakko- tai tiedonhankintakeinon käytöltä edellytettävästä tuloksellisuudesta olisi tullut esittää konkreettisemmin.

Poliisin salainen tiedonhankinta keskittyy edelleen hyvin vahvasti pakkokeinolain mukaisiin rikoksen selvittämiseksi käytettäviin salaisiin pakkokeinoin. Poliisilain mukaisissa rikoksen estämiseksi käytetyissä tarkkailutyyppeissä tiedonhankintakeinoissa oli teknistä seurantaa lukuun ottamatta kasvua, ja keinojen käyttö jakaantui myös aiempaa enemmän erityyppisten rikosten estämiseen. Laillisuusvalvonnallisesti poliisilakiperusteisten tiedonhankintakeinojen käytön kasvu ei tuonut esiin sellaisia puutteita tai virheitä, jotka niiden käytössä olisivat yleisesti toistuneet. Joissakin yksittäisissä tapauksissa tiedonhankintapäätöksiin kirjatut selvitykset tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön toiminnasta viittasivat tilanteeseen, jossa olisi ollut syytä epäillä rikoksen jo tapahtuneen, jolloin edellytyksiä salaiseen tiedonhankintaan olisi tullut harkita pakkokeinolain säännösten perusteella. Tiedonhankintaan sovellettavan toimivaltasäännöksen valinta voi joissakin tapauksissa olla myös tulkinnanvarainen, sillä poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin määritelmässä rikoksen estämisellä tarkoitetaan myös jo aloitetun rikoksen keskeyttämiseksi tehtäviä toimenpiteitä. Poliisilakiperusteisen tiedonhankinnan yleistessä näihin rikoksen estämisen ja selvittämisen rajapintaan sijoittuvan tiedonhankinnan päätöksiin on perusteltua kiinnittää huomiota myös jälkikäteisessä valvonnassa.

Tietoverkoissa tapahtuvaa peitetoimintaa ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävää valeostoa koskevia päätöksiä Poliisihallitus tarkasti myös Salpa-järjestelmän kautta. Näiden tiedonhankintakeinojen päätöksissä, sekä niihin liittyvissä esityksissä, toimintasuunnitelmissa ja pöytäkirjaamisissa ei ollut huomautettavaa.

Poliisihallituksen suorittamissa tarkastuksissa havaitut poikkeamat olivat vähäisiä, joiden osalta Salpa-järjestelmän valvojamerkintöihin kirjatut huomiot ovat lähtökohtaisesti riittävä ohjaus korjausta vaativien seikkojen huomioimiseksi. Poliisihallituksen valvontahavainnot eivät antaneet aiheutta erillisten selvitysten pyytämiseen poliisiyksiköiltä.

Tietolähdetoiminnan järjestämistä ja siinä tehtävää henkilötietojen käsittelyä koskien poliisiyksiköt selvittivät Poliisihallitukselle tietolähdetoimintaan kohdentamansa laillisuusvalvonnan Poliisihallituksen laillisuustar-

kastusten yhteydessä. Poliisiyksiköiden raportoinnin ja tarkastustilaisuuksissa saatujen selvitysten perusteella voitiin todeta yksiköiden valvonnan kohdistuneen tietolähdetoiminnan järjestämisestä annetun Poliisihallituksen määräyksen mukaisuuden kannalta keskeisiin seikkoihin. Tarkastuksissa tuli esille, että tietolähdetoimintaan käytetään oman toimen ohella osallistuvia poliisimiehiä edelleen melko yleisesti, mutta tähän liittyvät esteellisyyksiin tai vaarallisiin työyhdistelmiin liittyvät riskit tunnistetaan kuitenkin asianmukaisesti. Määräyksen vastaisia menettelyitä, ei tarkastuksissa todettu.

Keskusrikospoliisiin kohdennetussa Salpa-järjestelmän ulkopuolisten tiedonhankintakeinojen asiakirjatar- kastuksessa tarkastettiin peitetoimintaa ja valeostoa koskevat vuoden 2022 päätökset. Asiakirjoista oli to- dettavissa pakko- ja tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset, päätöksen teon prosessi ja toimivaltuus sekä keinon käytön vaiheet. Päätösten osalta ei ollut huomautettavaa.

Ahvenanmaan poliisiviranomaisen salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käyttöä Poliisihallitus valvoi muiden poliisiyksiköiden tavoin Salpa-järjestelmässä tehdyin tarkastuksin ja poliisiviranomaiseen suorite- tussa laillisuustarkastuksessa. Keinojen käytössä ei havaittu huomautettavaa. Salaisten pakko- ja tiedon- hankintakeinojen käytön valvonta oli huomioitu yksikön omassa laillisuusvalvonnassa, ja keinojen käytöstä raportoidaan säännöllisesti poliisiviranomaisen johdolle. Ahvenanmaan poliisiviranomaisen organisaatiora- kenne poikkeaa osin Manner-Suomen poliisilaitoksista eikä sillä ole oikeusyksikköä, jolloin salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käytön valvontaa ei myöskään ole erotettu operatiivisesta toiminnasta.

4.3 Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvonta toteutetaan poliisiyksiköissä osana yksiköiden sisäistä lai- lisuusvalvontaa. Ahvenanmaan poliisiviranomaista lukuun ottamatta kaikissa poliisiyksiköissä salaisen tie- donhankinnan päävastuullisena valvojana on toiminut päällystöön kuuluva oikeusyksikön poliisimies, joka ei osallistu salaisen tiedonhankinnan operatiiviseen päätöksentekoon. Erityisesti suuremmissa poliisiyksi- köissä valvontaan osallistuu oikeusyksiköiden lisäksi myös operatiivisen poliisitoiminnan esimiehiä. Esimies- linjassa tehtävällä valvonnalla saadaan tarkastuksiin lisää kattavuutta, sekä substanssiosaamisen tuomaa näkemystä.

Poliisiyksiköiden suorittama tarkastustoiminta käsittää Salpa-järjestelmässä tehtävien etätarkastusten lisäksi myös tiedonhankintakeinojen käytössä muodostuvien asiakirjojen ja talle nteiden käsittelyn, säilyttämisen ja hävittämisen menettelyjen asianmukaisuuden valvonnan. Poliisiyksiköt valvovat omalta osaltaan myös Salpa-järjestelmän ulkopuolisten salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä. Poliisiyksiköt ovat Poliisihallituk- selle toimittamissaan salaisen tiedonhankinnan järjestämistä, käyttöä ja valvontaa koskevissa raporteissaan selvittäneet, miten ja missä laajuudessa ovat valvontaa toteuttaneet, valvonnassa tehdyt havainnot ja niiden aiheuttamat toimenpiteet. Tyypillisimmät tarkastuskohteet poliisiyksiköiden suorittamassa valvonnassa ovat olleet päätösten ja vaatimusten perustelevinen sekä pöytäkirjaamisiin ja kohdehenkilöhenkilölle ilmoittami- siin liittyvien määräaikojen seuranta.

Valvonnan kohteet, sen toteutuksen laajuus ja vastuut määritellään poliisiyksiköiden laillisuusvalvontasuun- nitelmissa. Yksiköiden suunnitelmissa on huomioitu Poliisihallituksen laillisuusvalvontasuunnitelman paino- pisteet ja täydennetty niitä yksikköjen omien valvonnallisten tarpeiden ja painotusten mukaan. Valvontaa on myös suunnattu riskiperusteisesti niihin tiedonhankintakeinoihin, joissa päätöksentekotoimivalta on poliisilla. Salpa-järjestelmän valvojaraporttia on hyödynnetty tarkastusten kohdentamisessa, ja päällekkäisyydet yksi- köiden ja Poliisihallituksen tarkastamissa tiedonhankintakeinoissa ovat vähentyneet. Poliisiyksiköt ovat ra- porteissaan todenneet tiedonhankintapäätösten ja tuomioistuimille tehtyjen vaatimusten olevan yleisesti hy- vällä tasolla.

Poliisihallituksen tarkastushavaintojen tavoin oli yksiköiden tarkastuksissa havaittu puutteita tiedonhankinnan kohdehenkilön ja pakkokeinovaatimuksessa tai -päätöksessä hänen käyttämökseen ilmoitetun teleliittymän tai ajoneuvon välisen yhteyden selvittämisessä. Myös suostumusperusteisen televalvonnan osalta oli havaittu puutteita suostumuksen antamiseen liittyvissä kirjauksissa. Edelleen oli myös havaittu tiedonhankintakeinon pöytäkirjaamisen määräaikojen ylityksiä.

Poikkeamia hyvästä laadusta on yksittäistapauksissa esiintynyt päätösten ja vaatimusten peruste luissa. Virheinä ja puutteina raporteissa on todettu havaitun suppeita teonkuvauksia ja perustelujen vähäistä konkretiaa, joka on vaikeuttanut toimivaltuuden käytön jälkikäteistä arviointia. Pakkokeinon käytön jatkamista koskeissa päätöksissä ja vaatimuksissa puutteita on yksiköiden havaintojen mukaan esiintynyt perusteluissa, jotka ovat liittyneet pakkokeinon käytön jatkamisen tarpeellisuuteen. Näissä tapauksissa on ollut yleensä kyse vaillinaisesti päivitetyistä rikosepäilyistä ja sen tutkinnan tilaa koskevista tiedoista, joka on vaikeuttanut pakkokeinon käytön tarpeen jälkikäteistä arviointia. Edelleen oli esiintynyt myös tapauksia, joissa pitkälle ulottuvan takautuvan televalvonnan perustelemissa oli puutteita.

Tutkintataktisena ja toimivaltuussäännösten soveltamiseen liittyvänä puutteena mainittiin poliisilain tiedonhankintasäännösten soveltaminen tilanteissa, joissa olisi täytynyt edellytykset pakkokeinolain mukaiseen prosessiin.

Pakkokeinon käytön tarkkarajaisuuteen liittyvänä havaintona oli yksittäisissä tapauksissa todettu teknisen tarkkailun alueellisen rajauksen puutteellisuuksia. Vastaavaan seikkaan on myös eduskunnan oikeusasiamies kiinnittänyt huomiota ratkaisussaan EOAK/6912/2012, joka koski hänen omassa tarkastustoiminnassaan tutkittavaksi ottamia salaisten pakkokeinojen päätöksiä.

Suurin osa poliisiyksiköiden valvonnassaan havaitsemista puutteista on käsitelty Salpa-järjestelmään valvontahavaintoihin tehdyllä tutkinnanjohtajalle tiedoksi menevällä merkinnällä, jossa on voitu lisäksi antaa ohjeita huomioitavaksi jatkossa. Näiden tarkastushavaintojen kohdalla ei ole järjestetty erillistä seuranta, vaan toimenpiteiden kehittymistä on seurattu uusien tarkastusten yhteydessä. Raporttien mukaan valvontahavaintoja on käsitelty myös tutkinnanjohtajille järjestetyissä tilaisuuksissa. Oma-aloitteeseen selvitykseen oli raporttien mukaan otettu yksi tapaus, joka ei lopputulemaltaan antanut aihetta muihin toimenpiteisiin.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikkö suorittaa telepakkokeinojen käytön päivittäisvalvontaa tarkistamalla Salpa-järjestelmään tehtyjen telepakkokeinovaatimusten ja tiedonsaantipyyntöjen edellytykset ja sisällön. Havaituista puutteista ilmoitetaan hakijalle ja häntä pyydetään korjaamaan virheet esim. tekemällä uusi tiedonsaantipyyntö tai muokkaamaan vaatimustaan. Yksikön päivystys myös tarvittaessa konsultoi tiedonhankintapäätöstä tekevää, ja erityisesti pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kiirepäätösten osalta yksikkö on ohjeistanut olemaan etukäteen yhteydessä heidän päivystäjänsä tai varallaolijaan. Valvonta on luonteeltaan etukäteisvalvontaa, sillä tarkistukset suoritetaan ennen vaatimusten lähettämistä teleyrityksille. Televiestintäyksikkö tukee varsinaista laillisuusvalvontatoimintaa erityisesti antamalla opastusta ja neuvontaa myös nimetyille laillisuusvalvojille.

Yleisjohtovuoroja tekeväälle päällystölle televiestintäyksikön antamassa koulutuksessa on painotettu pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kiirepäätöksiin liittyviä menettelyitä, ja tällä on saatu niissä aiempina vuosina havaittuja ongelmia vähenemään. Eräs virhetyyppi on myös useamman epäillyn käyttämä liittymä, joka pyritään prosessieconomisesti hakemaan kaikille epäillyille yhdellä vaatimuksella. Muut epäillyt tulee ilmi vaatimuksen yleisistä perusteluista. Nämä vaatimukset saadaan pääosin korjautetuksi ennen oikeuteen menoa, mutta joskus ne menevät lävitse jopa tuomioistuimessa.

Virheellisten tiedonsaantipyyntöjen määrä on televiestintäyksikön ilmoittaman mukaan kasvanut edellisestä vuodesta. Yksikön Salpa-päivystys palautti vuonna 2022 hakijoille yhteensä 1186 kertaa tiedonsaantipyynnön. Sama tiedonsaantipyyntö on voitu palauttaa useammin kuin yhden kerran. Palautusten syitä ovat;

- virheellinen / turha pyyntö, jolloin tieto on saatavilla ilman pyyntöä
- lainmukainen pyyntö, joka on teknisesti toteuttamiskelvoton
- järjestelmän aiheuttama tekninen virhe
- lainvastainen pyyntö.

Palautettujen pyyntöjen osuus on n. 9 % pyyntöjen kokonaismäärästä. Kyseisiä pyyntöjä ei ole toimitettu eteenpäin, vaan ne on palautettu hakijoille korjattavaksi tai mitätöitäväksi ja neuvottu oikean toimivaltuuden käytöstä. Keskusrikospoliisin keskitetyn toiminnon kautta ei ole yhtään lainvastaista pyyntöä toimitettu operaattorille asti.

Televiestintäyksikkö on lisäksi havainnut ongelmia Salpa-järjestelmään kirjattujen asioiden elinkaaren hallinnan seurannassa. Salpa-järjestelmään kirjattuihin asiakirjoihin ja salaisten pakkokeinojen tuottamaan sisältöön voi tapauksesta riippuen kohdistua lainsäädännöstä johtuvia velvoitteita vielä usean vuoden kuluttua siitä kun pakkokeinon käyttö on lopetettu. Lainmukaisten velvoitteiden hoito edellyttää aktiivista elinkaaren hallintaa niin että toimenpiteitä vielä edellyttävät asiat on ajantasaisesti vastuutettuna oikeille henkilöille.

4.4 Muut laillisuusvalvonnalliset asiat

4.4.1 Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa)

Salpa-järjestelmässä on tehty sovelluksen toimintaa parantavaa lomakkeiston kehitystyötä ja kehitetty rajapintoja muihin poliisin operatiivisiin järjestelmiin. Järjestelmän käytettävyyttä on ollut erittäin korkealla tasolla, eikä sen toiminnassa ole ilmennyt erityisiä ongelmia.

4.4.2 Poliisihallituksen Salpa-määräys

Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (POL2018-11889, 1.8.2018) sekä sen tietolähdetoimintaa määrittävän osuuden (POL-2018-11897, 1.8.2018) tavoitteina on yhdenmukaistaa poliisilain (2011/872) ja pakkokeinolain (2011/806) nojalla tapahtuva tiedonsaantioikeuden, salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttö, valvonta ja raportointi. Määräysten tavoitteena on myös salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden laillisuuden varmistaminen. Lisäksi tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisin salaiseen tiedonhankintaan käytettävien menetelmien ja laitteiden hankinta, niiden käyttö ja koulutus. Varsinaisessa määräyksessä mainittuja tiedonhankinnan periaatteita toteutetaan myös tiedonhankinnassa tietoverkoista. Salpa-määräyksen päivitystarpeita tarkastellaan vuoden 2023 aikana.

4.4.3 Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä

Valtioneuvoston asetuksessa (2014/122) mainitun Poliisihallituksen asettaman seurantaryhmän tehtävä koskee kaikkien salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käytön seurantaa. Poikkihallinnollisen seurantaryhmän tehtävänä on toiminnan, yhteistyön ja koulutuksen seuranta; toiminnassa ja yhteistyössä havaittujen tai laillisuusvalvonnan kannalta tärkeiden seikkojen käsitteleminen ja raportointi Poliisihallitukselle; kehittämisohdotusten tekeminen sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavien kertomusten valmistelun yhteensovittaminen.

Seurantaryhmä on kokoontunut tarkasteluvuonna kolme kertaa. Tilaisuuksissa käsiteltiin muun muassa salaista tiedonhankintaa ja salaisia pakkokeinoja koskevia säännöksiä, niiden soveltamista ja esiin tulleita ongelmia sekä valmisteilla olevaa pakkokeinolain uudistuspakettia sekä koulutuskysymyksiä.

4.4.4 Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö

Eduskunnan oikeusasiamies on pyytänyt kirjeellään (EOAK/2122/2016, 10.6.2016) saada Poliisihallitukselta tiedon tapauksista, joissa salaista pakkokeinoja on haettu ja se on myönnetty sellaisen rikoksen selvittämiseen, johon lain mukaan ei ole mahdollista myöntää kyseistä lupaa. Oikeusasiamies on katsonut tärkeäksi, että tällaisissa tapauksissa ja mahdollisesti muissa ilmeisen lainvastaisilta näyttävissä tapauksissa laillisuusvalvonnallisten toimenpiteiden tarve arvioidaan myös tuomioistuimen menettelyn osalta. Poliisihallituksen poliisiyksiköihin suuntautuneessa laillisuusvalvonnassa ei tarkasteluvuonna tullut esiin tapauksia, joista tällainen ilmoitus olisi ollut aiheellista tehdä.

4.5 Koulutustoiminta ja kehittämistarpeet

4.5.1 Koulutus

Poliisiammattikorkeakoulu vastaa poliisin tutkintokoulutuksiin sisältyvästä salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen koulutuksesta. Aihepiirin liittyvää valtakunnallista täydennys- ja erikoistumiskoulutusta toteutetaan Keskusrikospoliisin ja Poliisiammattikorkeakoulun yhteistyönä.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ns. STEKPOV-koulutus järjestettiin Keskusrikospoliisin ja Poliisiammattikorkeakoulun toimesta maaliskuussa 2022, koulutettavia oli Poliisihallinnon lisäksi Suojelupoliisista, Puolustusvoimista, Syyttäjälaitoksesta sekä Sisäministeriöstä.

Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu toteuttivat kahdessa osassa järjestetyn laiset tiedonhankintakeinot päällystölle koulutuksen, jossa käsiteltiin poliisin tiedonsaantipyyntöihin, telepakkokeinoihin sekä tekniseen tarkkailuun liittyviä asioita. Tarkkailukoulutusta annettiin valtakunnallisilla TASO 1 ja TASO 2 koulutuksilla, teknisen katselun kurssilla ja tarkkailutoiminnan kouluttajakurssilla. Lisäksi Poliisiammattikorkeakoulussa järjestettiin teknisen tarkkailun koordinaatiotapaaminen. Valtakunnallinen telepakkokeinoseminaari järjestettiin joulukuussa.

Käyttäjiltä saadun palautteen perusteella poliisihallinnossa olisi koulutustarvetta päällystön peruskoulutuksen lisäämiselle. Suurin koulutustarve olisi kuitenkin tutkijoille järjestettävästä telepakkokeinojärjestelmien ja niiden tuottaman materiaalin käyttämiseen liittyvälle kurssille. Lisäksi joulukuussa järjestettiin telepakkokeinoseminaari. Näiden lisäksi johto- ja tilannekeskuksien työntekijöiden jatkokurssilla pidettiin useamman tunnin luento kiirepäätösten prosessista kokonaisuutena.

Valtakunnallisen koulutuksen lisäksi osa poliisilaitoksista on järjestänyt omalle henkilöstölleen koulutusta. Kohderyhminä ovat poliisilaitosten ilmoitusten mukaan yleisimmin olleet tutkinnanjohtajat ja yleisjohtajat.

4.5.2 Kehittämistarpeet

Poliisiyksiköiden raporteista nostettiin esiin tiedonhallintaa koskevia kehittämistarpeita. Salaisessa tiedonhankinnassa kertyvän aineiston käsittelyä ja säilytystä tapahtuu tällä hetkellä useilla eri alustoilla, ja osin paikallisesti ohjeistettuna. Tiedon saatavuuden, luottamuksellisuuden ja eheyden turvaamiseksi tiedonhallintaa tulisi kehittää keskitetymmäksi. Televalvontatietojen käsittelyn ja säilyttämisen osalta tiedonhallintaa on parantanut KETTU-järjestelmän ominaisuuksien kehitys. Järjestelmästä saatavan hyödyn edelleen parantamiseksi tulee sen käytön ohjeistukseen ja koulutukseen kiinnittää jatkossa huomioita.

Edelleen ongelmalliseksi on koettu ylimääräisen tiedon säilyttämiseen liittyvien määräaikojen seuranta. Poliisiyksiköiden tarkastusraporteissa on useampana vuonna esitetty, että esitutkintaviranomaiselle tietojärjestelmän kautta oikeushallinnon järjestelmästä päätöstiedot, joiden perusteella voidaan toteuttaa ja valvoa salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen tietojen hävittäminen. Toistaiseksi tämä ei ole toteutunut, ja Salpa-järjestelmän ja tuomioistuinten käyttämän AIPA-järjestelmän välinen tiedonsiirto rajoittuu pakkokeinon käsittelyä koskeviin asiakirjoihin. Salaisten pakkokeinojen elinkaaren hallinta on useamman vuoden mittainen. Asiakirjoihin ja salaisten pakkokeinojen tuottamaan sisältöön kohdistuu lainsäädännöstä johtuvia velvoitteita usean vuoden kuluttua siitä kun pakkokeinon käyttö on lopetettu. Lainmukaisten velvoitteiden hoito edellyttää aktiivista elinkaaren hallintaa niin että esim. eläköityneen tutkinnanjohtajan diaarit siirtyvät jonkun velvoitteeksi. Elinkaaren hallinnan seurannassa olisi poliisiyksiköissä kehittämistä.

Raporteissa oli myös huomioita ammatillisen osaamisen tukeen liittyvistä kehittämistarpeista. Salaista tiedonhankintaa koskeva toimintaympäristö on nopeasti muuttuvaa, ja operatiivista toimintaa ohjaavan käytännön ohjeistuksen tulisi reagoida muutoksiin ajantasaisesti. Salpa-käsikirja toimii salaisen tiedonhankinnan operatiivisen toiminnan pääasiallisena oppaana, ja sen aktiiviseen päivittämiseen tulee jatkossa kiinnittää huomiota. Myös valvojien osaamista kehittävä ja tukeva koulutus tuotiin esiin kehittämiskohteena.

5 LOPUKSI

Eduskunta on 24.2.2023 hyväksynyt pienin muutoksin hallituksen esityksen (HE217/2022) pakkokeinolain muuttamisesta. Säädosmuutoksella selvennetään pakkokeinolain ja muun pakkokeinoasioita sääntelevän lainsäädännön sellaisia säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Tarkoituksena on myös tehostaa pakkokeinoasioiden käsittelyä siltä osin kuin tämä voidaan tehdä vaarantamatta käsittelyn kannalta olennaisia perusoikeusintressejä. Lisäksi lain uudistuksessa on toteutettu pakkokeinon kohteena olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia, jotka perustuvat voimassa olevasta sääntelystä erityisesti laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä esiin nousseisiin seikkoihin.

Myös salaisia pakkokeinoja koskeviin säännöksiin tulee useita muutoksia. Telekuuntelua saadaan jatkossa käyttää nykyistä useamman rikoksen selvittämisessä ja että lupaa telekuuntelulle tai -valvonnalle ei enää lähtökohtaisesti rajoiteta vain tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin. Muutamien muidenkin salaisten pakkokeinojen osalta tulee muutoksia pakkokeinojen käytön edellytyksiin. Lisäksi ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistuu nykyistä useammin ja turhan ylimääräisen tiedon hävittäminen on mahdollista nykyistä aikaisemmin.

Lakimuutos tehostaa salaisten pakkokeinojen käsittelyä erityisesti yleisimmin käytettyjen keinojen televalvonnan ja telekuuntelun osalta, kun toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista päättäminen siirtyy tuomioistuimelta pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle lukuun ottamatta tilanteita, joissa rikoksesta epäilty on tuntematon. Tuomioistuimen kontrollinen väheneminen on huomioitu muutoksessa. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on mainittava päätöksessään perustelut toimenpiteen kohteena olevien

teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Perusteluvelvollisuuden toteutumiseen on jatkossa syytä kiinnittää huomiota myös jälkikäteisessä valvonnassa.

Pakkokeinolain muutokset on huomioitu samanaikaisesti uudistettavana olleessa poliisilaissa. Eduskunta hyväksyi 27.2.2023 pienin muutoksin hallituksen esityksen HE 275/2022 poliisilain muuttamiseksi. Poliisilain 5 luvun salaista tiedonhankintaa koskevat toimivaltuudet hankkia tietoa rikoksen estämiseksi ovat hyvin rinnasteiset pakkokeinolain 10 luvun rikoksen selvittämiseksi käytettävissä olevien salaisten pakkokeinon kanssa, ja nyt tehdyissä muutoksissa on edelleen huolehdittu toimivaltuuksien symmetriasta.

Viranomaisilla rikostorjunnassa käytettävissä olevat keinot ja toimivaltuudet ovat nyt vireillä olevien lainsäädäntömuutosten lisäksi olleet esillä Valtioneuvoston eduskunnalle antamassa sisäisen turvallisuuden selonteon (VNS 4/2021 vp) käsittelyssä. Hallintovaliokunnan selontekoa koskevassa mietinnössä (HaVM 19/2021 vp) katsotaan, että järjestäytyneen rikollisuuden muutokset edellyttävät poliisilta tehokasta rikostiedustelua ja tiedonvaihtoa sekä aiempaa parempaa kykyä ennakointiin.

Sisäministeriö on päättänyt teettää ulkopuolisella asiantuntijalla selvityksen poliisin rikostiedusteluun liittyvän lainsäädännön tilasta ja sen kehittämisestä. Selvityshenkilönä toimii rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen. Selvityksen on määrä valmistua maaliskuussa 2023. Salaiset tiedonhankintakeinot ovat merkittävä osa vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Nykyisellään rikostiedustelussa tiedonhankintatoimivaltuudet kytkeytyvät yksilöitävissä olevaan rikokseen ja henkilöön. Rikostorjuntaa tukevien ja tehostavien viranomaisten toimintaedellytysten turvaamisen ja kehittämisen näkökulmasta on erittäin tärkeää, että selvitetään mahdollisuuksia laajentaa tiedonhankinnan toimivaltuuksia ennakoivampaan suuntaan.

Poliisijohtaja

Janne Paavola

Poliisitarkastaja

Juha Holopainen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 09.03.2023 klo 14:40. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimosta.

Liitteet: Eräitä poliisin käyttämiä tiedonhankintakeinoja koskevat vuoden 2022 tiedot (TL III)